

Svoboda

**POŠTNINA
PLAČANA
V GOTOVINI**

LETO V ● ŠTEV. 10

---

1. OKTOBER 1933

Naročnina za člane »Svobode« letno . . .	Din	12.—
» » druge letno	»	36.—
» » » polletno	»	18.—
» » » četrtletno	»	10.—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar	1.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana,
 Palača Delavske zbornice, Miklošičeva cesta št. 22.
 Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

V S E B I N A

Nasprotstva v delavskem razredu
 Manfred, Hitler osvoji grad
 Marjan Telatko, Kragujevac
 Traven, Zaklad Sierre Madre
 Knjige in knjižnice / Naš pokret / Kronika

Nasprotstva v delavskem razredu

Poraz delavskega gibanja v Nemčiji, pomanjkanje pravega poleta in razmaha v socialističnem gibanju drugih držav in podobni pojavi v današnjem mednarodnem delavskem gibanju silijo k razmišljanju, kje je vzrok vsemu temu in kako priti iz tega stanja.

V naši zvezi »Svoboda« sem opazil na svojo radost, da najzavednejši delavci sami razmišljajo o teh problemih, da jih dogodki v Nemčiji niso napravili malodušnih, temveč da na pravem kraju iščejo vzrokov za današnje stanje in pobudo za boljše delo v bodočnosti.

V mednarodnem delavskem gibanju razmišljajo najboljše glave o vzrokih sedanje krize delavskega gibanja in vsi prihajajo do sličnih zaključkov. Med vsemi dajeta največ pobude Max Adler in Henrik de Man. Njunih razprav ne bomo v celoti priobčili, ker so predolge ni ker mislimo, da ni treba, da pri nas na široko razpravljamo o pojavih, ki so značilni za Nemčijo, ne pa za nas. S tem nočemo reči, da bi vsa naslednja izvajanja imela za nas točno tak pomen kakor za delavsko gibanje druge države, toda v neki meri veljajo tudi za naše nerazvite razmere, na katerih razvoj vpliva znatno tudi mednarodni proces.

Max Adler v svoji razpravi v dunajskem »Kampfu« podaja te-le misli:

Krize marksizma ni.

Nasprotniki marksizma so kar blaženi. Vesele se njegovega poloma, ker je po porazu italijanskega proletarijata pred desetimi leti poteptal sedaj fašizem tudi nemški, to je največji delavski razred Evrope. In vsi tisti, ki vidijo stvari samo površno — in sem spada večina nasprotnikov marksizma — oznanjajo sedaj konec marksizma. Toda, kakor je že Engels dejal, moramo razlikovati med marksizmom kot teorijo in med marksizmom kot gibanjem. Vse, kar imenujejo danes krizo ali celo polom marksizma, ne zadeva marksizma kot teorijo, temveč samo kot gibanje. Še več! Teorije marksizma ni vsa ta kriza in poraz prav nič zadela; marksistični nauk nam omogoča, da moremo sploh pravilno razumeti katastrofo nemškega delavskega gibanja, da se taki katastrofi drugod izognemo in da se pripravi vstajenje v Nemčiji. Če presojamo dogodke z marksističnega stališča, takoj vidimo, da je prišlo do poloma nemškega gibanja ne zato, ker bi ono bilo marksistično, temveč zato, ker je bilo pre malo marksistično. V nadaljnjem razmotrivanju bomo videli, da je vzrok današnjemu oslavljenju delavskega gibanja v drugih deželah isti: da pokret ni dovolj prepojen z marksistično miselnostjo. Izrazit dokaz za to je razkol socialističnega delavskega gibanja ne le v taboru druge in tretje internacionale, temveč v okviru druge internacionale tudi delitev v reformistično in marksistično strujo. Proletariat živi še povsod pred nalogo, da si pridobi pravi zmisel marksistične družabne kri-

tike in da potem pride do tiste enotne in strnjene politične akcije, ki odgovarja enotnosti marksistične teorije. Istočasno je razširjenje marksističnega spoznanja z razkrinkanjem fašistovskih iluzij in prevar najučinkovitejše sredstvo, da se pridobe tudi duhovni delavci in da se tako končno združi ves proletarijat. Marksizem je daleč od tega, da bi šel h koncu, temveč je nasprotno ob začetku nove zgodovinske dobe, v kateri se bo uveljavil med proletarijatom in v svetu. Beseda bo šele postala meso. Strašna usoda nemškega delavskega gibanja bo za prebujenje najširših množic v duhu marksizma v vseh deželah pripomogla več nego najbolj živo marksistično izobraževalno delo s knjigami in predavanji.

Odkod kriza gibanja?

Zakaj je moral biti potreben tako nazoren poduk? Kako naj si razložimo, da je pokazalo tolikšno slabotnost delavsko gibanje prav v državi, kjer je bil velik, visoko razvit in dolgo let politično kot strokovno šolan proletarijat? In kako to, da proletarijat tudi izven Nemčije ni pokazal nobene prave moči pri vedno bolj napredujočem kapitalizmu in veliki industriji? Zakaj je odpovedal proletarijat prav v času svetovne krize kapitalizma in iz nje izvirajočega poostrenega napada socialne reakcije? Vsa ta vprašanja nas silijo k razmišljanju o problemih, ki so se sicer že večkrat načeli, pa jih je treba sedaj razvozlati. Pri tem se srečamo z dejstvom, da je razvoj zadnjih desetletij v proletarijatu samem povzročil spremembe, ki so mu vzele prej enoten značaj. (Tu razpravlja Adler na dolgo in široko o pojmu proletarski razred pri Marxu. To njegovo poglavje je preobširno in niti tako točno, da bi ga tu podajali. Da bomo razumeli nadaljnja izvajanja, zadošča, da si na kratko ponovimo, kaj razume marksizem pod pojmom razred in proletarski razred.)

Kaj je razred?

Razred je skupina ljudi, ki nastane po gospodarskem procesu samem v okviru celotne človeške družbe; ta skupina ima enak položaj v celotnih produkcijskih razmerah¹⁾, zato ima tudi isto razmerje do produkcijskih sredstev²⁾ in do dohodkov celotne produkcije. To je razred sam po sebi. Ljudje se torej ločijo v razrede po načinu, kako se preživljajo. Ko dobi razred radi skupnega načina preživljanja tudi skupno mišljenje, skupno zavest, ko se torej neki razred zave samega sebe, svojega življenja in svojih skupnih interesov, postane razred zâše.

Proletarski ali delavski razred

tvori ona skupina ljudi, katerih glavni življenjski vir je delovna mezdâ. Proletarijat ne poseduje produkcijskih sredstev, živi samo od tega, kar mu da za delo lastnik produkcijskih sredstev — kapitalist. Bistveno ni to, ali ima kak delavec hranilno knjižico, kakor tudi ni važno, ali kak kapitalist osebno nadzira svoj obrat ali plača ravnatelja,

¹⁾ Pod temi razumemo gospodarsko, državno in pravno obliko človeške družbe. To so torej družabne razmere, ki urejajo lastnino in določajo medsebojne človeške odnošaje.

²⁾ Produkcijska sredstva so sirovine, orodja, stroji, zemlja, voda itd.

merodajno je to, da proletarec živi od mezde, kapitalist pa od posesti kapitala.

Samo po sebi je umljivo, da noben razred ni popolnoma enoten; kakor pri rastlinstvu in živalstvu delimo bitja v vrste in skupine, tako ima tudi delavski razred ročne in duševne delavce, dobro in slabo plačane kategorije itd., vendar je skupen življenjski vir vseh teh skupin prodajanje delovne sile za mezdo, kakor je življenjski vir različnih skupin v kapitalizmu osebna posest kapitala. En razred ima samo delovno silo, drugi pa produkcijska sredstva.

Danes vsebuje proletarski razred veliko skupin, ki se razlikujejo med seboj in ki se tudi v miselnosti različno razvijajo in se med seboj odtujujejo.

Max Adler razlikuje naslednje plasti: veliko vojsko pod proletarskim življenjskimi razmerami zaposlenih delavcev in nameščencev, plast delavcev in nameščencev v »boljšem življenjskem položaju«, poleg teh do nedavnega naraščajoče število strankinih, strokovničarskih, združenih in bolniško-blagajniških nameščencev, pod vsemi temi absolutno in relativno naraščajočo plast brezposelnih in končno lumpenproletariat. Tako smo našli pet skupin delavskega razreda. Do nevarnih notranjih nasprotstev v delavskem razredu lahko dovedejo naslednje tri skupine: takozvana delavska aristokracija in birokracija, drugič redno zaposleni delavci in končno brezposelni.

Delavska aristokracija

Enotnost proletarijata ogroža najbolj očitno delavska aristokracija. Sestoji iz delavcev, ki so zaposleni pod ugodnejšimi delovnimi pogoji, in iz delavcev, ki so postali uradniki. Teh zadnjih je pri nas majhno število. Ta takozvana delavska aristokracija se je polagoma oddaljila od življenjskega načina in od miselnosti ostalega proletarijata. Njena značilna poteza je v tem, da ji je postala tuja socialno-revolucionarna miselnost in da se nagiba vedno bolj k socialni konservativnosti, česar se večina prizadetih niti ne zaveda (grafičarji!). Delavska aristokracija, ki je postala uradniško nameščena, je sprejela več znakov birokratstva. To je duševnost kaste, ki ima nekaj moči nad podrejenimi ljudmi. Delavska aristokracija ne pozna prave stiske in si še obeta nekaj od bodočnosti tudi v okviru kapitalizma. Visoko kvalificiran delavec si lahko postavi hišo, delavec pa, ki je postal uradnik, misli na napredovanje in za vsak slučaj ima pokojnino.

Za večino delavske aristokracije je postal razredni boj pojem brez vsake vsebine. Niso več opredeljeni proti meščanskemu svetu, ne mislijo na razredni boj proletarijata in preobrazbo človeške družbe, temveč stremé le po ugodnejšem položaju v okviru meščanske družbe. Njihov ideal je življenje meščana. Svoje otroke dajejo v srednje in višje šole, pa ne iz zavesti, da je izobrazba močno razredno bojevno sredstvo, temveč samo zato, da se njih otroci dvignejo iz proletarijata v malomeščanski stan. Kakor svoje otroke vzgajajo, to tudi nastane iz njih — popolnoma se odtujijo delavskemu razredu. Po svojem malomeščanskem štreberstvu si uredé tudi svoja stanovanja. V stanovanju mora biti omara mahagonijeve barve, s plišom tapeciran paradni stol z nezanesljivimi nogami, glazirane vaze z umetnimi rožami, fotografska galerija prednikov in sodrobnikov v prazničnih oblekah, razstava školjk in raznih porcelanastih in

bakrenih spominov, originalna slovenska Madona z Jezusovim srcem in fabriški izdelki pokrajinskih slik — vse to mora biti v stanovanju malomeščansko mislečega proletarca — vse mora biti prav tako kakor pri Korenčanovih, ki stanujejo v prvem nadstropju in ki so dostojna malomeščanska družina s šolanimi otroki — samo da je vse skupaj brez okusa in da je še bolj neporabno.

Pomeščanjenje

Da ne bo nesporedna, moramo povedati, da nikakor ne smatramo za eno in isto izboljšanje življenjskega položaja delavcev in pomeščanjenje.

Henrik de Man pravi o tem: »Socialno izboljšanje, ki se izraža v krajšem delovnem času, v višji materialni stopnji življenja, v pravnem izboljšanju in podobnem, pomeni možnost za boljše zadovoljitev najodločnejših človeških potreb. Od tega, kako so usmerjene te potrebe z ozirom na razne predmete in vrednote, zavisi, ali gre proces materialnega izboljšanja roko v roki s pomeščanjenjem ali ne.

Če ni treba več trpeti lakote in preutrujenosti, ali če si moreš za zimo nakupiti dovolj premoga in tople obleke, pomeni to izboljšan položaj za proletarca. Prostornejša, bolj zdrava, svetlejša stanovanja, boljše, menjajoča se hrana, več prilike za okrepčanje na svežem zraku, dovolj čistega telesnega in posteljnega perila, mila za pranje in umivanje, sredstva za prištedenje težkega in umazanega gospodinjskega dela — ta in tisoč drugih podobnih, malih ali velikih materialnih izboljšanj, ki jih žal velike množice pogrešajo, predstavljajo prav tako splošno veljavne kulturne vrednote kakor zdravje samo. Tudi pravna osamosvojitve in moralna povzdiga, ki sta v zadnjih dveh, treh generacijah spremljali boj delavstva za materialno izboljšanje, pomenita dosego vrednot, ki imajo splošno človeški pomen.

Pomeščanjenje torej ne obstoji v tem, da si žele delavci stvari, ki jih poseduje danes meščanstvo in ki si jih je treba zase priboriti: prost čas, pravice človeka vredno življenje itd. Boj za kruh pomeni boj za splošno človeške, naravnost idealne vrednote, če pomeni pomanjkanje kruha pomanjkanje svobode, če se občuti revščina kot žalitev človeškega dostojanstva, kot socialna odvisnost in gospodarsko izkoriščanje. O pomeščanjenju je govor le tedaj, če je stremenje po socialni povzdigi — želja po meščanskem načinu življenja. Življenjskega sloga pa ne določajo dohodki in blagostanje, temveč življenjski slog zavisi od tega, kakšen zmisel in namen daje življenju ta ali oni razred. Ruski primer dokazuje, da se lahko uveljavi močna volja proletarijata po socialnem izboljšanju, ne da bi si proletarci vzeli za vzgled meščanski način življenja.«

Delavska aristokracija pa stremi po tem, da pride pod eno streho z malomeščanstvom, in izgublja vsak zmisel za razredni proletarski boj v svrhu preobrazbe človeške družbe. Ta malomeščanska ideologija je mnogo slabša od prave meščanske. Kajti kapitalist vedno stremi po novem razširjenju gospodarstva in moči, torej nikdar ne miruje, dočim se malomeščan zadovoljuje s svojo hišico in neokusnim vrtičkom in hoče samo to, da v popolnem miru in duševni otopelosti prežvekuje razne želodčne dobrote.

Delavska aristokracija je postala in je prava nositeljica revizionizma (nauka, ki govori proti marksističnemu pojmovanju razrednega boja in celotnega družabnega razvoja, op. p.), nosilka tiste politike, ki je za menjala parlamentarno demokracijo s proletarsko demokracijo in ki je stremela samo po primernem deležu v državi namesto po osvojitvi politične oblasti. Ta reformizem, kakor se je revizionizem rajši imenoval, ta večna pripravljenost na kompromise in koalicije, ni bila samo taktika, ki bi jo narekovalе začasne razmere, temveč to je bilo pravo mišljenje in čuvstvovanje te plasti. V duhu te politike se je jasno izrazil po svetovni vojni teoretik nemškega strokovničarskega gibanja:

»Ne prezrimo,« pravi Karl Zwing v svoji »Soziologie der Gewerkschaftsbewegung«, »da je delavski razred del kapitalističnega sistema. Propad tega sistema bi bil tudi propad del. razreda. Zato ima delavski razred veliko zgodovinsko dolžnost, da s svojim uvrščenjem v ta sistem spopolni celotno stanje družbe, kar je istovetno z njegovim lastnim položajem v družbi.«

Gotovo, revizionizem je imel še globlje vzroke nego samo miselnost del. aristokracije. Kdor bi to prezrl, bi prišel na stopnjo navadne demagogije, ki razlaga vse pojave reformizma z izdajstvom voditeljev. Da se ne zavleče ta razprava, ne moremo tu razlagati teh vzrokov, temveč omenimo samo širjenje kapitalizma v nove kraje, imperializem, ki je ustvaril za del delavstva ugodnejše pogoje na račun drugih. Prva doba silnega imperialističnega razvoja je trajala nekako od 1890. l. do začetka tega stoletja, ponovila se je pa v dobi racionalizacije in stabilizacije kapitalizma po svetovni vojni. Ti dve periodi sta bili najbolj plodoviti za revizionizem, ki se je prenesel tudi med široke kroge delavcev. Kajti reformizem v proletarijatu ni noben problem samih voditeljev, delavska aristokracija je samo njegov najvidnejši izraz, korenine pa segajo globlje. Zato bi bilo napačno delavsko aristokracijo istovetiti z voditelji, ki so odtujeni delavstvu. Kakor niso vsi voditelji birokrati, temveč najdemo med njimi najpožrtvovalnejše ljudi, ki žrtvujejo svoje osebno in družinsko življenje za pokret, tako tudi vsi birokrati in posili-voditelji niso voditelji. Delavska aristokracija je dobila precej zaledja med množicami, pri vseh tistih, ki imajo iste vzore kot aristokracija.

Preden preidemo na te množice, moramo še spregovoriti o privatnem uradništvu, zaposlenem v socialnih institucijah in drugod. O tem važnem problemu pa posebno poglavje prihodnjič. —elj.

Manfred, Hitler osvoji grad

Nedaleč od Schandau-a ob Elbi leži v skalnatih stenah saške Švice grad Hohnstein. V zgodnjem srednjem veku je v tem gradu kraljeval rod čeških baronov iz Dube, ki so več stoletij gospodovali nad tem, takrat zelo nepristopnim ozemljem. Zapleteni v večne praske s prav tako bojevitimi in roparskimi sosedi, so postali končno kot roparski vitezi prava šiba božja, katere so se morali bati vsi, ki so morali iti po stari trgovski poti skozi ozke kotline saške Švice. Bilo je mnogo bojev, preden je prišel grad in z njim vse ozemlje pod gospodstvo mejnega grofa iz Meissena.

Grad je kasneje večkrat menjal svoje gospodarje in končno so ga rabili kot državno ječo, iz katere se je redko kdo živ vrnil; vsenaokrog strme pečine in temni gozdovi. Nihče ni slišal ječanja jetnikov izza zidov, več metrov debelih. V 19. stoletju so za temi zidovi uredili državno popboljševalnico. Kaznjenci so hirali v celicah in zamreženih prostorih. Ob nedeljah so sedeli sključeni v klopih grajske kapele in poslušali pridigo in orgljanje v slavo bogu, ki je vse na svetu tako sijajno uredil. Ob delavnikih so pa dan za dnem delali gumbe, vedno in neprestano samo gumbe, iz leta v leto gumbe. In zopet so veljale besede: Kdor pride v hohnsteinske ječe, ne doživi več svobode sreče...

Končno so pa le prišli drugi dnevi. Po prevratu 1918. leta so ukinili to »popboljševalnico«, 1924. l. so se odprla grajska vrata: država je podarila grad zvezi mladinskih prenočišč. Stavbo so prezidali v »mladinski grad«, ki je postal eno največjih in najlepših prenočišč za potujočo mladino. Po dvoriščih in širokih prostorih gradu je zadonela glasba in pesem, zastave mladinskih organizacij so zaplapolale s sivih grajskih zidov, šolski otroci z učitelji so prihajali in odhajali, potujoča mladina je našla sredi slikovite pokrajine svoj ljubljjen dom. Glas o tem mladinskem gradu je šel tudi preko nemških mej, gostje iz vseh dežel so prihajali, iz Danske, Finske, Kanade, Amerike in Indije in so zavidali nemško mladino za ta grad...

Pa je prišel Hitler in osvojil tudi ta grad, kakor je osvojil vse, kar je v Nemčiji nosilo duha nove kulture. Kakor so njegove rjave garde izropale vse, kar je bilo namenjeno in posvečeno delavskemu razredu in napredku, tako so nekega dne po naročilu »nacionalne revolucije« zasedle tudi ta mladinski grad. »Očistili« so krasno knjižnico v gradu, pregnali mladino iz njenega doma, uklenili upravitelja in ga odgnali v koncentracijsko taborišče, odkoder so ga po neuspelem samomorilnem poskusu odvedli v jetnišnico v Dresden.

Iz mladinskega gradu so napravili ječo.

Zopet srednjeveško ječo.

In danes trpi na gradu Hohnstein, ki je bil še včeraj svobodna mladinska trdnjava, stotine političnih jetnikov, ki ne vedo, kaj bodo storili z njimi rjavi rablji. Danes se ne čuje več pesmi na gradu Hohnstein, razven kadar nacionalni socialisti prisilijo jetnike, da morajo peti hitlerjevsko himno. Nič več ne prihaja vesela mladina prenočevat — ker v Hitlerjevi državi se nič več ne potuje; se samo še eksercira. Zopet je legel molk na grajske zidove, na skalnate stene, nad gozdove — nobena vest ne prodre v svet skozi zaprta, po rjavih gardah zastražena vrata. Če pa le prodre, je pa strašna vest, kakor tisto časopisno sporočilo, ki je nedavno javilo: neki politični jetnik je prostovoljno prevzel nase neko obdolžitev, da bi obvaroval svoje tovariše pred barbarskim mučenjem, potem se je ubil in samomor je izvršila tudi njegova žena, ko je izvedela o njegovi smrti.

Hitler je osvojil grad. Mladinski grad Hohnstein, najlepše domovanje mladine je postal zopet srednjeveška ječa. In zopet veljajo grozne besede: Kdor pride v hohnsteinske ječe, ne doživi več svobode sreče.

Ali so Tvoji znanci in prijatelji že vsi člani »Svobode«?

Marijan Telatko, kovinar v Kragujevcu, Kragujevac

V jutru se zbudiš drhtav in razdražen,
v večer si šlagerjem modernim poslušen ...
Kragujevac — z dvojnim, zlobnim srcem!
Kragujevac — z dvojnim, pestrim obrazom!

Ropot vlaka, avtomobilov pisk,
hrup vozov, žvenket kopit.
V dimu, vonju in oblakih prahu
se zalivaš kot v joku in smehu.

V rano jutro z glasom jezne sirene,
kruliš kot resnične hijene —
zavijaš in žreš potoke delovnega ljudstva
z lakoto požrešne, gladne zveri...

V noč, ko te pogoltne tema,
počneš blesteti v motnih pogledih:
V slasteh,
V strasteh,
V blodnjah, vinu in zlih vzgledih.

Kragujevac — s frakom in rokavicami!
Pljuj ti, blodnež po svoji reki!
V tebi nov Kragujevac vstaja!
On raste iz ogromnih tovarn.

Kragujevac vstaja, Kragujevac rase, —
Kragujevac — z borbenim duhom,
Kragujevac — z delavskim duhom.

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Prevaja Talpa

Tudi Howard je nekaj podobnega mislil. Hotel mu je reči, naj odide z njimi; nameraval mu je priskrbeti službo v svojem kinu, za operaterja ali hišnika bi bil kar dober. Toda tudi on mu tega ni omenil, dal mu je samo roko in rekel: »Good luck.«

Dobbs si je pa mislil, da bi moški več na potovanju nič ne škodoval; če bi jih napadli banditi, bi jih bilo več, razen tega pa bi se razdelil tovor na štiri može in bi ne bilo tako sumljivo; toda stisnil mu je samo krepko roko in rekel prijazno: »So long.«

Tudi Lacaud je rekel vsakemu kratko besedo v slovo, nato je nekaj časa stal in zrl za odhajajočimi. Ko jih ni več videl, se je obrnil k ognju, ga malo pobrskal kar s škornji in rekel glasno: »Škoda.«

Potniki so bili primorani napraviti s prtljago velik, težaven ovinek, če so se hoteli izogniti vasi, kjer je imel Curtin navado kupovati; na noben način niso hoteli, da bi jih prebivalci videli. Nameravali so vaške prebivalce pustiti v mnjenju, da je Curtin še zmeraj v gorah. Pa tudi potem, ko so imeli vas že daleč za sabo, niso hodili po potih, nego po stezah, kjer so si bili bolj v svesti, da bodo le redkokdaj koga srečali. Čim bolj so se oddaljevali od okrožja, tem bolj so smeli upati, da bodo

prispeli v mesto, ne da bi jih kdo videl. Ko pa prispo v mesto, bodo že s svojim premoženjem na varnem. Tam bi stopili v hotel, bi vse lepo zamotali v nove zavoje in bi sedli s kovčegi na železnico.

V žepu sedaj skoroda niso imeli gotovine razen nekaj pez, ki morajo zadoščati do mesta. Tam bi prodali osle in vse, česar bi ne potrebovali, in tako bi dobili denar za voznino. Toda v mesto je bilo treba šele priti. In to je zahtevalo dokaj časa. Razdalja ni bila tako silna. Toda po potih niso hoteli hoditi, ker bi na njih lažje srečali bandite ali deželno policijo kakor pa na skritih stezah. Čim manj ljudi so srečavali, tem ljubše jim je bilo.

Toda vse steze niso bile speljane tako, kakor so si želeli. Vse steze so vodile ali v vas ali pa k človeški naselbini. Včasih so kar nenadoma zadeli na vas, ne da bi kaj takega pričakovali ali želeli. Kakor hitro so vas zagledali, je bilo že prepozno, da bi se obrnili. Postali bi sumljivi.

Tako so prispeli drugi dan v neko indijansko vas, ki se je niso mogli več izogniti. Sicer pa ni nič kaj nenavadnega, če potuje skozi vas oslov-ska karavana. Redko se sicer pripeti, da vodijo karavano samo beli, toda nad tem si ni nihče belil glave, ker imajo belci često prav čudne misli.

Ko so prispeli na sredo kraja, so zagledali pred neko kočo štiri Mehikance. Trije od njih so imeli krog sebe pripet pas z naboji, zadaj pa revolver.

»Policija je,« je rekel Dobbs Howardu. »Nas že imajo.«

»Zdi se, da je res policija,« je odvrnil stari. Dobbs je zaustavil osle, toda Howard ga je sunil in rekel: »Le nikakih neumnosti. Če se tako zaustavimo ali se celo obrnemo, je z nami končano. Potem takoj opazijo, da ni nekaj v redu. Kar mirno dalje, kakor bi imeli čisto vest. Saj jo tudi imamo. Samo pristojbin nismo plačali in dovoljenja nimamo.«

»Toda utegne nas stati vso ropotijo.« Dobbs je klel. Medtem se je tudi Curtin približal.

»Kaj pa hoče moški z očali?« je vprašal in z glavo pokazal na moža, ki ni bil oborožen in je stal pred vhodom v kočo in se očitvidno pogovarjal s stanovalci.

»Bo najbrže vladni komisar,« je rekel Dobbs. »Vrag vedi, kaj se je zgodilo. Le pojdimo kar lepo mirno dalje.«

Mehikanci niso opazili prišlecev. Šele ko so prispeli na trg, kjer je stala kočja, se je ozrl eden izmed policistov po njih. Potem se je zdelo, kakor da bi ostalim nekaj rekel, nakar so se vsi ozrli in gledali za potniki, ki so šli zložno dalje. Ko so trg že skoro prekoračili, je nenadoma nekdo zaklical za njimi: »Holla, senjores, un momento!«

»Sedaj nas pa imajo,« je polglasno rekel Dobbs.

»Grem kar sam tja,« je predlagal Howard, »vidva pa ostanita pri oslih. Bom že videl, kaj hočejo.«

Howard je stopil k njim. Ko je stal pred možmi, je rekel: »Dober dan, s čim pa vam moremo postreči?«

»Ali prihajate z gora?« je vprašal eden od uradnikov.

»Da, na lovju smo bili.«

»Ste vsi cepljeni?« je nadalje vprašal moža.

»Ali smo kaj? Ali smo cepljeni?« Howard je izrekel te besede lahkotno, kajti takoj je spoznal, čemu so možje tu.

»Seveda, vsi smo cepljeni. Še kot majhni otroci. Tako zaukazuje pri nas zakon. V svojem življenju sem bil že gotovo desetkrat cepljen.«

»Kdaj pa zadnjič?«

»Pred dvema letoma.«

»Ali imate certificado pri sebi?«

Howard se je zasmejal: »Tega vendar ne bom zmeraj nosil v žepu.«

»Kajpak da ne,« je rekel mož. »Toda potem vas moram cepiti. Smo cepitvena komisija in moramo vsakega cepiti, ki ga srečamo tu po vaseh.«

Mož z očali je stopil v kočo in se vrnil s kovčegom. Odprl ga je, Howard pa je razgalil nadlaket in mož mu je zabodel iglo v meso. »Z vami pa nimamo toliko težav kakor s tukajšnjimi ljudmi,« je rekel smejoč se. »Tu moramo oprezovati za ljudmi in še nam pobegnejo v gore in goščavje, ker mislijo, da jim hočemo odrezati glavo.«

»Da,« je menil neki policist, medtem ko je jemal knjigo iz žepa, »če hočemo vse prebivalce tod cepiti, nas stane to več truda, kakor če bi morali poloviti tolpo banditov. Toda bolezen se bo razširila, če ne pocepimo vseh. Najtežje je z otroki. Ženske kriče, kakor bi hoteli otroke pomoriti, in se kot brezumne bore z nami, kadar hočemo iglo zabosti. Le oglejti si moj obraz, vsega so ženske razpraskale, in tule ima moj tovariš veliko bulo na glavi, kjer so ga ženske s kamnom zadele. Že štiri dni se mudimo tu. Vsi so se poskrili in izstradati jih moramo, da se bodo zopet vrnil. Polagoma bodo že prišli, ker so videli, da še zmeraj žive otroci, ki smo jih cepili. Toda le kako naj jim razložimo, da delamo samo njim in njihovim otrokom v prid.«

Medtem je listal po knjigi, dokler ni našel praznih listov.

»Napišite tu na obe strani svoje ime,« je rekel uradnik.

Howard je napisal in vrnil knjigo.

»Koliko let vam je?«

Uradnik je tudi to vpisal, podpisal list, odtrgal polovico ob luknjičasti črti in jo izročil Howardu.

»Tu imate certificado, drugo polovico si pa obdržimo v knjigi. Pa še ostala svoja tovariša pošljite sem. Jima ne bo nič škodovalo, četudi sta že desetkrat cepljena.«

»Koliko pa sem dolžan?« je vprašal stari. »Denarja imam prav malo.«

»Plačati pa vam ni treba nič. Ne stane nič. Plača vlada.«

»To je pa zelo poceni,« je rekel Howard smejoč se in potegnil rokav navzdol.

»Saj vemo,« je rekel neki drug uradnik, »da ste vsi cepljeni, oziroma vsaj domnevamo. Toda prav radi vas znova cepimo. Prav hvaležni smo vam, da ste o pravem času prišli tod mimo. Tukajšnji prebivalci opazujejo iz skrivališč vsak gib, ki ga napravimo. Zato smo si izbrali uprav tole kočo, ker stoji najbolj na prostem. Ko bodo ljudje sedaj videli, da ne delamo razlik med Indijanci in belci in da nam držite laket, kakor bi to delali vsak dan, bodo postali ljudje zaupljivejši in spoznali, da jih cepljenje ne stane življenje.«

Howard se je vrnil in poslal Dubbsa in Curtina k cepljenju.

»Ne vem, kaj bi rajši storil,« je rekel Curtin smejoč se, »vsak hip sem menil, da pridejo k nama in da naju bodo izpraševali o neumnostih.«

»Če te veseli,« je rekel Howard, »jim smeš povedati, kaj si v poslednjih mesecih počel. Ti se za tvoje družinske zadeve prav nič ne zanimajo. So cepitvena komisija in vse, kar se ne tiče cepljenja, jih ne briga. Cepijo ti zasledovanega bandita in bi ga nato izpustili. Kajti njihov opravek ni, da bi lovili bandite.«

»No, no,« ga je prekinil Dobbs, »bolje je, da molčiš; cepiti se bomo dali, potem pa kar hitro naprej.«

»Sem mar rekel, naj se tu naselimo?«

»Toda prav tako govoriš, kakor bi jih morali objeti,« je rekel Dobbs in odhlačal proti koči.

Howard je z obžalovanjem zmajal z glavo in rekel Curtinu: »Tale Dobbs ti je brez humorja, pa naj rečem, kar hočem. Rajši objamem cepitveno komisijo kakor pa, da bi prišel v roke policijskemu oddelku, ki gre nadzirat mine. Nu, le stopi še ti tja, Curtin, in vzemi papir, da potem odidemo.«

Zvečer so taborili blizu naselbine Amapuli. Morali so tam ostati, ker so jim ljudje povedali, da do naslednje vode ne bodo prispeli pred nočjo.

Medtem ko so si že pripravljali večerjo, so prišli iz vasi štirje Indijanci k njihovemu taborišču. Pozdravili so jih zelo vljudno in vprašali, ali smejo sestti.

»Como no?« je rekel Howard, »zakaj pa ne, saj nas prav nič ne motite.«

Vsi štirje Indijanci so nekoliko posedeli in gledali, kako so si tujei pražili meso in kuhali riž.

»Gotovo prihajate od daleč,« je rekel končno nekdo od Indijancev, »in gotovo nameravate še daleč potovati. Najbrž ste prav bistroumni možje.«

Curtin je rekel: »Znamo brati iz knjig in znamo pisati pisma in znamo računati s števili.«

»S števili?« je vprašal neki Indijanec. »Števila? Teh pa ne poznamo.«

»Deset je število,« je razložil Curtin, »in pet je število.«

»Oh,« je menil obiskovalec, »to je samo polovica. Deset ni nič in pet ni nič. Vi mislite deset prstov ali pet fižolov ali tri kokoši, kajne?«

»Tako je,« se je vmešal Howard.

Indijanci so se zasmeljali, ker so razumeli, nato pa je rekel eden izmed njih: »Deset se ne more reči. Zmeraj se mora reči kaj deset? Ali deset ptičev ali deset dreves ali deset mož. Če kdo reče deset ali tri ali pet, ne da bi povedal, kaj meni, je to luknja in luknja je prazna.«

Nato so se zopet zasmeljali. Po daljšem molku pa je eden izmed njih dejal: »Moj sin je padel v vodo. Takoj smo ga potegnili ven. Toda ne verjamem, da bi bil mrtev. A ne zbudi se več. Gotovo ste brali knjige in veste, kaj se da storiti.«

Howard je vprašal: »Kdaj je vaš sin padel v vodo? Včeraj?«

»Ne, danes popoldne. A ne zbudi se več.«

»Z vami pojdem, da si ogledam vašega sina,« je rekel Howard. »Bom videl, ali je mrtev.«

Možje so vstali in Howard je odšel z njimi. Stopili so v hišo, ki je bila zgrajena iz posušene ilovnate opeke. Na mizi je bila prostirača in na prostirači je ležal ponesrečenec.

Howard ga je prav pazljivo preiskal, mu dvignil trepalnice, mu položil uho na prsa, pretipal roke in noge in rekel: »Poskusiti hočem, ali se ne bo zopet zbudil.«

Četrť ure je vadil z njim umetno dihanje, nato je zaukazal, naj mu polagajo na telo tople obkladke, sam pa mu je drgnil roke in noge; ko je znova položil uho na njegova prsa, je spoznal, da mu je začelo srce biti. Čez uro je začel fant dihati in po nekaj minutah je odprl oči.

Možje in ženske, ki so stali v koči, so opazovali tujca pri delu in niso rekli niti besedice. Ženski, ki sta greli obkladke, sta se sporazumevali samo z gestami ali s šepetanjem. Celo tedaj, ko se je mladič docela zbudil, se ljudje niso upali govoriti.

Howard je vzel klobuk, ga posadil na glavo in stopil k vratom. Nihče ga ni zadrževal in nihče ni nič rekel. Samo oče je stopil za njim, mu segel v roko in rekel: »Prav lepa hvala, senjor.« Potem se je zopet vrnil v hišo.

Medtem se je stemnilo in Howard se je moral prav potruditi, da je našel taborišče. Toda ognjeni odsvit mu je končno pokazal pot.

»Si kaj opravil?« je vprašal Dobbs.

»Malenkost,« je rekel Howard. »Umetno dihanje — pa se je zavedel. Bi v nekaj urah sam brez pomoči zopet oživel. Nekaj vode je požrl. Sta mi pustila kaj mesa?«

Pred sončnim vzhodom so že odpotovali. Čim prej so hoteli prispeti do Tomina, kjer so nameravali poskusiti preplezati gorovje.

Ko so se opoldne odpočili in so bili osli že natovorjeni ter so jih pravkar seganjali na pot, je rekel Curtin: »Kaj pa je? Zdi se mi, kakor bi nam bil kdo za petami.«

»Kje?« je vprašal Dobbs. »Da, že vidim. Indijanci na konjih. Pa ni treba, da bi bili uprav nam za petami. Najbrže jezdijo samo na izprehod ali pa na trg.«

Ni trajalo dolgo in jezdeci so se približali. Spoznali so v njih štiri Indijance, ki so jih sinoči obiskali, razen njih pa sta bila še dva moža, ki ju je Howard videl v hiši.

Možje so pozdravili, nato je nekdo rekel: »Toda, senjores, čemu ste nam pa ušli?«

Howard se je zasmeljal in rekel: »Saj vam nismo ušli, toda potovati moramo, hočemo v mesto. Tam imamo pravi nujno kupčijo.«

»Oh,« je rekel Indijanec, čigar sin je padel v vodo, »kupčija bo že počakala. Kupčija ni tako nujna. Saj je še mnogo dni, ne samo danes in jutri in pojutrišnjim. Najprej vas moram povabiti k sebi. Rešili ste mojemu sinu življenje. Zato morate biti moj gost. Dva tedna. Oh, to je pre malo. Šest tednov morate biti moj gost. Imam zemljo. Imam mnogo koruze. Imam krave. Imam mnogo koz. Vsak dan boste jedli dobrega purana in jajca in mleko. Moja žena vam bo vsak dan napravila tamale.«

»Iz vsega srca se vam zahvaljujem,« je rekel Howard, »toda če ne bomo pravočasno v mestu, ne bo nič s kupčijo.«

»Kupčija ne ubeži,« je rekel sedaj neki drug Indijanec. »Kupčija je trdoživa kakor meso stare koze. Kupčija povzroča skrbi. Čemu bi si pa delali skrbi, ko bi se vam pri nas tako dobro godilo. Nobenih skrbi ne boste imeli, imamo pa tudi godbo in priredili bomo ples.«

»Ne, oditi moramo, na vsak način moramo v mesto,« je rekel Dobbs, ki je postal nekoliko jezen.

»Sprejeli smo vaše darilo,« je rekel oče, »in tudi vi morate sprejeti naše darilo.«

Ko so Indijanci spoznali, da je teže povabiti tujce, kakor so si mislili, je rekel nekdo izmed njih: »Oba mlajša moža naj mirno odideta, toda ti,« in obrnil se je k Howardu, »ti ne smeš oditi. Sin mojega brata bi gotovo umrl, če bi ne bil naš gost. Poplačati ti moramo zdravilo, ko si bil tako dober z mladičem.«

Najsi se je trojica potnikov še tako jezila, najsi se je še tako branila, ni jim mogla uiti. Bila je obkoljena od šesternih mož in bila je v njihovih rokah.

Končno se je Dobbs nečesa domislil. Rekel je Howardu: »Neumnost, ki smo jo včeraj napravili, se ne da odpraviti. Zadovoljni bi že bili, če ti ostaneš. Samo tebe bi radi obdržali. Midva greva naprej, ti pa pridi za nama. To je edini izhod.«

»Tebi je lahko,« je rekel Howard. »Toda kaj bo z mojimi blagom?«

»Obdržiš ga pač pri sebi,« je rekel Curtin.

Dobbs je ugovarjal in rekel: »Bi ne svetoval. Prav gotovo bi ti prebrskali zavoje in ti odvzeli blago, ali pa bi pripovedovali okrog, da bi se razvedelo, in če te sami ne ubijejo, potem bodo zvedeli banditi in te napadli.«

»Pa kaj naj storim?« je vprašal Howard.

»Tvoje premoženje vzameva s sabo in ga shraniva v banki na tvoje ime. Ali nama morda ne zaupaš?« To je rekel Dobbs.

»Zaupam? Čemu bi vama ne zaupal?« Howard se je zasmejal in pogledal oba. »Saj smo skoraj leto dni skupaj živeli in skupaj delali. Zmeraj je bilo treba kaj zaupati. Ali morda ne?«

In ker jim ni nič drugega preostalo, so se morali končno za nekaj odločiti, s čimer bi bili tudi Indijanci zadovoljni. Njim je bilo predvsem za to, da bi Howardu izkazali hvaležnost. Tako je bil še najboljši izhod, da je Howard izročil premoženje tovarišema. Oba sta prevzela odgovornost, da bosta blago oddala, in dala sta mu listek, ki sta na njem potrdila prevzem, toliko in toliko vrečic, vsaka približno iste teže in toliko in toliko gramov izpranega zlata.

»In kje ga bosta oddala?« je vprašal Howard.

»V Banking Companyji v Tampicu, na tvoje ime,« je rekel Curtin.

»Dobro,« je rekel Howard in poslovili so se.

»Saj bo trajalo samo nekaj tednov, stari,« je rekel Curtin. »Na vsak način te bom počakal v Tampicu. Našel me boš v Southernu ali Imperialu. Ostal bi s tabo tu, a to bi mi vzelo preveč časa, pa saj veš, da nekdo name čaka.«

Howard je dobil konja, medtem ko je sedel Indijanec, ki mu je dal konja, k nekemu drugemu. Nato so smejoč se in zadovoljni odjahali v vas, vodeč Howarda v triumfu v svoji sredini.

Radi postanka in dolgotrajnih pogajanj, pri katerih se ni Indijancem prav nič mudilo, pač pa so hoteli na vsak način uveljaviti svojo voljo, je minilo pol dneva. Prav jasno je bilo, da ni bilo Indijancem nič za spremstvo Howardovih tovarišev. Če bi Howard želel, da bi bila tudi onadva njihova gosta, bi morala oditi z njimi in izkazovali bi jima isto prijaznost kakor Howardu. Toda zdelo se je, da nista Indijancem prav nič ugajala. Mogoče jim ni bil všeč njun pogled, pogled je namreč zanje bolj važen kakor ostali izgled.

Ta postanek je povzročil, da ta dan nista Curtin in Dobbs dospela do Cienge, male indijanske vasice; tako sta morala dan dalje potovati, da sta prispela do gorskega prelaza, preko katerega sta nameravala priti na drugo stran gorovja.

Dogodek ju je vznemljil in razjezil. Komaj da sta rekla kako besedo, in če sta jo rekla, sta jo izrekla z godrnjanjem. Jezilo ju je, da sta morala poganjati njegove osle, da sta morala njegov tovor razkladati in nakladati in da ga ni bilo in da ni opravljal svojega dela. In prav Howardovi osli so bili, ki so prav radi uhajali, in prav njegovi zavoji niso bili dobro privezani in so se med transportom odvezovali od nosilnih sedel. Preklinjajoč sta jih naložila. In medtem ko sta jih nalagala, so začeli drugi osli uhajati in morala sta jih dohiteti. Take reči se niso dogajale, če so bili trije. Howarda pa sta mogla le iz daljave preklinjati in se jeziti nanj. Kmalu sta spoznala, kako smešno je to bilo; kajti Howard ju ni slišal in bilo je prav bedasto zapravljanje sil, da sta zmerjala. Zato pa sta začela preklinjati osle. Toda ti niso odgovarjali in si niso iz tega nič storili. Capljali so po poti, pomulili tu bilko, tam zopet odtrgali od grma vejico, če so le utegnili migati z jezikom in če le ni naslednja žival v karavani tako nevljudno silila dalje.

Končno ni dečkoma nič drugega preostajalo, kakor da sta začela režati drug v drugega, si očitati neumnosti in se obtoževati za reči, ki sta nanje skoro že pozabila, samo da bi slišala odgovore in da bi se radi njih še bolj raztogotila. Kajti uprav odgovori povzročé zmeraj prepir. Kdo bi namreč ohranil filozofski mir, da bi ne odgovarjal na očitke, obdolžitve in smešne trditve? Curtin je korakal na čelu karavane, Dobbs pa za njo. Zmerjala sta se kar preko oslov, ki so potrpežljivo in dobrodušno cokljali med njima, in v besedah, ki so bile vse prej kakor ljubeznive in dobrohotne. Osli so priostrili uho sedaj naprej, da bi uživali v blesteči Curtinovi kletvici, sedaj so zopet obrnili uhlje nazaj, da bi slišali, kako bo pač Dobbs Curtinovo zasramovanje sprejel in nanj odgovoril. Nato so se osli, ki so šli drug poleg drugega, dotaknili z nosovi, se malo povohali, nekaj zamrmrali in se s širokimi gobci zasmeli. Če je bila steza preozka, da niso mogli priti vštric, potem je vohal osel po zadnji plati tistega, ki je stopal pred njim. Slednji se je potem okrenil, pokimal in se zarežal in dal tako nedvomno spoznati, da je vse razumel in ima svoje mišljenje o takem ponašanju. Te svoje misli so si potem povedali, zmeraj s tem, da so se ovohavali, se obračali, prikimali in zarežali ter migali z uhlji, ki so bili laketi dolgi. Če bi Dobbs in Curtin vsaj trenutek utegnili in bi malo popazila, kaj in kako so mislili o vsej zadevi osli, bi prav gotovo dobila malo pojma o pravi življenski modrosti. Toda kdo bi se tako ponižal, da bi osla trpel za učitelja?

»Tu se ustavim,« je rekel Dobbs nenadoma. »Saj nisem živina, da bi ves dan kar naprej dirjal.«

»Saj je šele tri, človek,« je odvrnil Curtin.

Dobbs je jezno zakričal preko oslov: »Saj ti nisem zaukazal, da se tu utabori. Lahko jo krtačiš dalje do jutri zjutraj.«

»Zaukazal? In ti?« mu je odmeketal Curtin. »Ti mi nimaš kaj ukazovati. Nisi človek za to.«

»Si pa mar ti? Kar reci. Samo čakam, da mi rečeš.« Dobbs je kar zardel v obraz.

»Dobro,« je rekel Curtin nekoliko mirneje, toda še zmeraj jezno, »če ne moreš več dalje —«

»Moreš? Moreš?« je zakričal Dobbs. »S tabo grem še zmeraj za stavo.«

»Da, da, pa dobro. Torej če nočeš več, pa razloživa in se utaboriva. Radi mene je tudi dobro.«

»Tu je vendar voda,« je rekel Dobbs, ki se je tudi že pomiril, »kdo ve, ali najdeva drevi vodo.«

Pri jedi postanejo ljudje zmeraj znosnejši, kadar ne govore, kdo bo plačal.

Tudi naša dva sta se pomirila, čeprav nista imela kaj posebnega kosila. Tudi zdravico sta si izrekla.

Dobbs je bil ta večer govornik. Rekel je: »Kaj neki počne stari dečko?« Pri tem pa ni mislil nanj, nego nase, na svoje koristi. Seveda, spočetka se je njegova misel res pomudila pri Howardu. Toda še preden je stavek končal, mu je postalo jasno, da mu je bilo nekaj drugega bliže kakor Howard. Pogledal je tja k zavojem in pogled mu je za nekaj časa obtičal na Howardovih zavojih.

Tudi Curtin se je ozrl k zavojem. Toda pogled slavnostnega govornika si je napak tolmačil. Kajti rekel je: »Oh, menim, da bova ves tovor prav lepo in čedno spravila na varno. Sva že precej daleč od gore. Sedaj je že vse prav nesumljivo. V dveh dnevih, če bova imela dober razgled, bova že videla dim nad železnico.«

Dobbs ni na to nič odgovoril. Buljil je v ogenj, potem se je ozrl v smer, kjer so se premikale temne sence pasočih se oslov, in ker ni hotel več buljiti v ogenj in znova opazovati oslov, mu je pogled znova ušel k zavojem in je obtičal na Howardovih zavojih.

Nenadoma je s pestjo sunil v Curtina in se glasno zasmel. Smeh mu je bil klokajoč, goltajoč in drkotajoč.

Curtin se je začudeno in zmedeno ozrl vanj, našel se je nekoliko smeha, se zasmehljaval in se okrenil, kakor bi hotel najti vzrok, čemu je Dobbs tako vesel in čemu se smeji.

Končno je vprašal s smejočimi se usti: »Človek, čemu pa se prav za prav tako smejiš?«

»Oh, sinko, oh, sinko,« je rekel Dobbs, ki je znova bušil v smeh, »to je tako smešno, tako neizrečeno smešno.«

»Kaj je smešno?«

»Kar pomisli, ta osel nam da vse zlato. Tu zunaj v pustinji. In tako lahko mu pobegneva. Niti duha ne bo za nama. Kje pa naj naju išče, ta stara kost?«

Curtin se je nehal smejati. »Ne razumem te, Dobbs,« je rekel. »O čem pa govoriš?«

Dobbs se je zasmel in je zopet sunil v Curtina s pestjo: »Ne razumeš? Ti koza, kje pa si zrasel?«

»By Jolly, ne razumem te.« Curtin je zmajal z glavo.

»Kaj pa je treba razumeti? Ne bodi vendar tako trd. Pobegneva, pa je.«

Curtin še zmeraj ni razumel, kaj oni hoče.

»Pobegneva,« mu je razlagal Dobbs. »Vse lepo naloživa in si razdeliva, potem pa gre vsak svojo pot.«

»Sedaj sem te pa že začel razumeti.« Curtin je pokimal.

»Dolgo je trajalo,« je rekel Dobbs in ga potrepljal po ramenih.

Curtin je vstal. Napravil je nekaj korakov okrog, nato se je vrnil k ognju. Toda ni sedel, nego je obstal in pogledal v nebo. Nato je rekel kratko in glasno: »Če meniš, da bova Howarda olajšala za njegovo delo, če meniš — ?«

»Kajpak! Seveda menim. In menim resno!«

»Da, torej, če meniš,« je Curtin nadaljeval, kakor bi ga oni sploh ne bil sredi stavka prekinil, »potem name ne smeš računati. Nisem za to.«

»Končno,« je rekel Dobbs, medtem ko se je dvignil in se postavil tesno ob stoječega Curtina, »končno tvojega dovoljenja ne potrebujem. Če hočeš na vsak način vedeti. Tebe že ne bom povpraševal. In če nočeš, gre v tvojo škodo. Potem vzamem vse sam, ti si pa obriši smrkav nos, če ti je za to. Razumeš?«

»Da, sedaj razujem.« Curtin je stlačil roke v žep in stopil za korak nazaj, da bi ne imel Dobbsa tako tesno ob sebi.

»In?« je vprašal Dobbs trdo. »In kaj?«

»Dokler sem tu, ne dobiš ne zrna tistega, kar je od starega. Jaz sem mu podpisal listek —«

»Sem mu tudi jaz, pa se požvižgam na to. Naju mora najprej najti. Potem pa mu povem, da so nama vzeli vse banditi. Jasno kakor diamant.«

Curtin je nemoteno nadaljeval: »Podpisal sem mu listek in mu dal besedo, da bom blago s teboj ali brez tebe pravilno oddal. Sicer pa ne gre samo za listek in podpis in obljubo. V življenju človek toliko obljubi in v življenju toliko podpiše, da bi ne utegnil niti živeti, če bi hotel vse izpolniti. Ne, za to ne gre. Gre za nekaj drugega. Svojega premoženja ni ukrad, ga ni pobral na tleh, ga ni dobil v loteriji ali na borzi ali v Monte banki. Pridobil si ga je z zvestim in težkim in poštenim delom. Nobene reči ne spoštujem. Toda nekaj cenim. In sicer ono, kar kdo ima in si je trdo in pošteno prislužil s svojimi rokami.«

Dobbs je zaničljivo zamahnil z roko: »Pusti vendar boljševiske ideje. Če hočeš, krmi z njimi svoje kokoši. Poznam jih na pamet.«

»To nima prav nobenega opravka z boljševiski,« je odvrnil Curtin. »Saj je mogoče, da hočejo boljševiski ali komunisti vbiti vsem tistim, ki ne delajo in imajo denar, v glavo spoštovanje do delavske mezde, da zahtevajo za delavce mezdo, ki jo res zaslužijo, in da ne izvlečejo iz delavskih žepov zopet mezde po raznih ovinkih in skrivnih potih in da ne počno reči, ki delavca sploh ne zanimajo. Toda vse to je druga reč. To naj opravijo kar sami med sabo. Mene to sedaj prav nič ne briga. Sedaj pa kratko in jasno, fant: Dokler sem jaz pri karavani ali blizu nje, se ne boš dotaknil niti zrnca, ki je lastnina starega. Do njegovega zlata ne prideš, dokler sem jaz na nogah. Sedaj veš.«

Curtin je sedel, izvlekel pipo in pričel vanjo tlačiti tobak. Skušal je ohraniti mirnost.

Dobbs je še nadalje stal in je strmel v Curtina. Nato se je glasno in prezirljivo zasmel: »Imaš prav, sinko. Sedaj vem. Sedaj vem, kaj nameravaš. Že dolgo sem vedel.«

»Kaj si že dolgo vedel?« je vprašal Curtin, ne da bi vstal.

»Da sam nekaj takega nameravaš, da me boš nocoj ali prihodnjo noč ustrelil, me zagrebel kakor crknjenega psa. nato pa boš odšel z Howardovim in mojim blagom in se režal v pest, kakšni neumni kravi sva bila.«

Curtin je izpustil pipo, ki jo je pravkar hotel prižgati, in je pogledal kvišku. Oči so mu bile široko razprte. Toda bile so votle in prazne. Spričo takega očitka so mu postale oči brezizrazne. Na kaj takega sploh ni nikoli mislil. Med vzgledne ljudi se nikakor ni prišteval. Znal je zagrabit, kadar se mu je kaj ponudilo, in nikoli ga ni za to pekla vest. Težki petrolejski magnati, kralji jekla, posestniki železnic bi ne bili, kar so, če bi vplivala nanje takozvana vest. Čemu bi naj imel torej on, ki je mal, neznaten človek, plemenitejšo in boljšo vest, kakor jo imajo tisti, ki jih označujejo za

zvezde naroda, ki jih proslavljajo v časnikih, časopisih in čitankah kot velike primere odločnosti, volje in uspeha? Toda, kar mu je Dobbs tule podtikal, je bilo najsrमतnejše dejanje, ki si ga je le mogel zamisliti. Mogoče bi dejanja ne smatral za tako sramotnega, če bi se ga sam izmislil. Ker mu ga je pa Dobbs na tako porogljiv in odvraten način navetoval, ga je smatral za najsrमतnejše dejanje. Kajti že iz tega, da mu je Dobbs kaj takega pripisoval, je nenadoma spoznal vse neizmerno Dobbsovo umazanost in podlost. Kako si je le mogel o drugem kaj takega misliti? Gotovo zato, ker sam to namerava. Če pa kaj takega misli, je Curtin že obsojen na smrt; kajti Dobbs se ga ne bo prav nič obotavljaj ubiti, da bi si le pridobil vse premoženje. In prav ta zavest, da gre za njegovo življenje, je bila, ki mu je zabrisala vsak izraz v očeh.

Spoznal je nevarnost in ni ji mogel uteči. Bil je brez moči. Tako brez moči, kakor je človek le redkokdaj. Kajti kako se naj zavaruje pred Dobbсом? Štiri ali pet dni jima je bilo treba še potovati. Četudi bi koga srečala, bi še ne bil na varnem. Dobbsu bi bilo treba ljudem, ki bi jih srečala, samo namigniti, kaj si morejo pridobiti, pa bi si jih takoj pridobil zase. In če ne bi srečala nikogar, tem bolje za Dobbsa. Eno noč bi Curtin že prebil brez spanja in si varoval kožo. Toda naslednjo noč bi zato tem trdneje zaspal. Dobbsu bi ne bilo treba potem niti krogle zapraviti. Mogel bi ga zvezati, udariti po glavi in zakopati. Še celo udarec bi si mogel prihraniti.

Samo en izhod je bil. Curtin bi moral z Dobbсом napraviti isto, kar je Dobbs nameraval napraviti s Curtinom. Druge rešitve ni bilo. Požri ali pa bodo tebe požrli. Drugega zakona tu ni.

»Njegovega zlata niti ne maram,« je premišljeval Curtin, »a moram se ga iznebiti. Stari bo dobil vsaj delež, jaz si prihranim svojega, lopovov delež bom pa zakopal. Z njim se nočem obogatiti, a moje življenje je prav toliko vredno kakor njegovo.«

Levica, ki je držal v njej pipo, mu je počivala v naročju. Desnica je slonela na kolenu. Sedaj je desnico počasi pritegnil k sebi, nakar mu je zdrknila k zadnjemu žepu.

Toda v tistem trenutku je Dobbs že dvignil revolver.

»Samo migni, fant,« je zaklical, »pa pritisnem.«

Curtin je zadržal roki.

»Roke kvišku!« je rekel Dobbs.

Curtin je dvignil roki.

»Sem pravilno domneval,« je rekel Dobbs zaničljivo. »Z dolgim govoričenjem si me nameraval preslepiti. Toda s tem ne dosežeš pri meni nič.«

Dobbs je stopil bliže. »Vstani!« je rekel.

Curtin ni rekel niti besedice. Prebledel je. Ko je stal, je stopil Dobbs k njemu, ga obšel in segel Curtinu v žep za revolver, da bi ga razorožil.

Curtin se je sunkovito obrnil. Dobbs je ustrelil. Toda radi nepričakovanega Curtinovega giba je krogla zgrešila, in preden je mogel Dobbs drugič pritisniti, ga je udaril Curtin s pestjo v brado, da se je Dobbs zvrnil na tla. Curtin se je takoj vrgel nanj in mu iztrgal revolver. Nato je skočil pokonci in stopil nekaj korakov nazaj.

»Karte so sedaj drugače premešane, Dobbs,« je rekel.

»Vidim,« je odvrnil Dobbs. Vzravnal se je sicer, a je občepel pri tleh.

»Samo to ti hočem povedati, da nimaš prav,« je menil Curtin. »Niti trenutek nisem pomislil, da bi ti kaj vzel ali pa te celo spravil s pota.«

»Mi lahko pripoveduješ, kar mi hočeš. Toda, če si tako dober in po-
božen otrok, kakor trdiš, mi vrni moj kanon.«

Curtin se je nasmehnil. »Bolje je, če pustim, kakor je. Ni igrača
zate.«

»Razumem,« je kratko odvrnil Dobbs in odšel k ognju.

Curtin je iz Dobbsovega revolverja vzel naboje in jih spravil v žep. Nato je nekaj časa tehtal orožje v roki. Že je hotel izročiti Dobbsu in Dobbs je že iztegnil roko. Toda premislil si je in je tudi revolver spravil v hlačni žep. Nato je sedel k ognju, pazil pa je, da je imel dovolj prostora, da bi se mogel umakniti nenadnemu Dobbsovemu napadu.

Sedaj je izvlekel kratko pipo in si jo prižgal. Dobbs ni nič govoril in tako je imel Curtin dovolj priložnosti za razmišljanje.

Tudi sedaj ni bil prav nič na boljšem kakor pred pol ure. Štiri dni in štiri noči nikakor ni mogel stražiti Dobbsa. Končno bi vendarle zaspal in Dobbs ne bo kar nič usmiljen. Saj je bil sedaj prepričan, da je prav doumeval, in bi moral že radi lastne varnosti spraviti Curtina s pota. Samo eden je mogel ostati živ. Oba bi postala napol nora od strahu in utrujenosti. Kdor bi zaspal, bi postal žrtev drugega.

»Ali bi ne bilo najbolje, da se jutri zjutraj ali pa še nocoj ločiva in gre vsak svojo pot?« je končno vprašal Curtin.

»Bi ti bilo všeč, kaj.«

»Zakaj všeč?«

Dobbs se je zaničljivo zasmel. »Da bi me od zadaj zgrabil? Kajne? Ali pa bi mi naščuval bandite na vrat?«

»Potem seveda, če tako misliš,« je rekel Curtin, »potem ne vem, kako se bova skladala. Potem te bom moral že podnevi in ponoči zvezati.«

»Da, boš že moral. Torej kar pridi in me zveži. Te že čakam.«

Dobbs je imel prav. Zvezati ga ni bilo kar nič enostavno. Prav lahko bi se namreč zgodilo, da bi se karte vnovič premešale. In to bi se zgodilo poslednjič. Dobbs je bil bolj robusten in bi bolj brezobzirno zgrabil. Radi kosmate vesti je bil močnejši. Tisti, ki je brezobziren, preživi tvegavca. Osvojevalci so zmeraj tisti, ki bolj zaupajo hitremu dejanju kakor pa mirnemu, natančnemu premišljevanju in tehtanju. Toda drugi so zmagovalci in postanejo posestniki. Tu je pa šlo le za osvojitev, kajti varnost lastnega življenja je bila odvisna samo od brezobzirne zmage in uničenja drugega. Curtin je imel moč, toda bal se jo je izrabiti. Bil je politik, ne pa stvaritelj. Dobbs pa je znal razsipati, ne pa zapravljati; znal je uničevati, ne pa rušiti. In zato tudi on ni bil stvaritelj, kajti stvaritelj zna zapravljati in rušiti.

Za Curtina se je začela strašna noč. Ne pa za Dobbsa. Ko je odkril slabo Curtinovo stran, se je čutil povsem varnega. Sedaj se je lahko s Curtinom igral.

Curtin je legel tako daleč od Dobbsa, da ga je imel pred očmi, a da je imel obenem dovolj prostora, da bi ga sprejel z naperjenim orožjem, če bi ga poskušal napasti. Curtin se je na vse moči prizadeval, da bi ne zaspal. Pot ga je utrudila in čutil je, da ne bo lahko vzdržati vso noč. Ni se pa maral sprehajati, ker je menil, da ga bo to še bolj utrudilo. Nekaj časa je sedel pokoncu, a tudi to ga je utrujalo. Potem je mislil, da bi bilo bolje, če se zavije v odejo in leže. Tako bi se vsaj telo odpočilo. Dobbs

bi potem tudi ne vedel, če bi malo zadremal, ker bi ne mogel tako natanko videti.

Približno čez uro, ko se Curtin že dolgo ni zganil, se je Dobbs vzravnal in se pričel plaziti. Takoj je Curtin dvignil revolver: »Niti korak dalje.« mu je zaklical.

»Izboren nočni čuvaj,« je odvrnil Dobbs in se zasmejal.

Pozno po polnoči se je Dobbs znova zbudil radi oslovega riganja. Poizkušal se je zopet plaziti, toda Curtin ga je takoj zaustavil.

Sedaj je Dobbs vedel, da bo dobil igro, in je trdno zaspal. Privoščil si je počitek, ki ga s svojo igro ni dovolil Curtinu. Naslednja noč je bila njegova.

Podnevi je Dobbs zopet korakal na čelu karavane. Tam ni mogel ničesar opraviti. Potem pa je zopet prišel večer in nato noč. Kmalu po polnoči je Dobbs popolnoma mirno vstal, stopil k Curtinu in mu odvezel revolverja. Potem ga je z nogo močno sunil v rebra.

»Pokonci, lopov,« je rekel, »karte so znova premešane. Toda sedaj poslednjič.«

Curtin je bil od spanca še ves omotičen in je vprašal: »Kaj? Karte premešane?«

Nato je razumel in je hotel vstati.

»Mnogo se nimava pomeniti,« je nadaljeval Dobbs. »Ne bom te varoval, kakor si me ti preteklo noč in danes ves dan. Hočem imeti čist račun. Ne maram živeti ves čas v strahu.«

»Torej umor.« Curtin je izrekel besedo brez vznemirjenja. Bil je preveč truden, da bi mogel doumeti zmisel vsega dogodka.

»Umor?« je odvrnil Dobbs. »Kakšen umor? Obvarovati moram vendar svojo kožo. Saj vendar nisem tvoj ujetnik. Ne maram biti vendar navezan na tvojo milost, kako dolgo mi boš še dovolil capljati.«

»Tako gladko vendar ne bo šlo,« je rekel Curtin, ki je počasi zbiral misli. »Stari te ne bo kar tako izpustil.«

»Ne bo? Enostavno. Ti si me privezal ob drevo in si z vsem premoženjem pobegnili. Povsem enostavno torej. Iskal bo tebe. Ti boš lopov. Da te ne bo našel, to pa prepusti kar meni. Vstani in marš naprej!«

»Kam naprej?« je vprašal Curtin.

K grobu. Ali pa si morda mislil da na ples? Sicer pa tvoja stvar, zakaj to smatraš. Moliti ti menda ne bo treba. Rad bi le vedel h komu. Boš že kar sam prišel na pravi kraj. Zato bodi radi tega brez skrbi. Samo čas bi rad malo skrajšal, to je vse. Torej marš naprej!«

»In če ne grem?« je vprašal Curtin. Bil je še zmeraj truden in omotičen od spanja. Da je vse, kar se je krog njega dogajalo, grenka resnica, je natanko vedel. Toda utrujenost mu ni dopuščala, da bi zmisel vsega dogodka dodobra doumel; še nič ni mislil na to, da se bodo s strelom, ki ga bo zaslišal, končale njegove misli. V zaspanosti še ni doumel, da bo s strelom konec njegovega življenja. Vse, kar sta govorila in počela, se mu je dozdevalo kakor sanje. In v teh sanjah se je vendarle zavedal, da so vse le sanje in nič drugega, da se bo zjutraj zbudil in se le nejasno spominjal sanj. Vkljub temu pa si je skušal dogodke v sanjah dobro zapomniti, da bi jih mogel ponoviti, ko bi se zbudil. Prav važno se mu je zdelo, da ne pozabi teh sanj, kajti odkrile so mu tako ostro sliko Dobbsovega značaja, kakor je še ni nikoli videl. Popolnoma natanko se je spominjal, da je nekoč slišal, da se da človeka v sanjah bolje spoznati in presočiti

kakor v čuječnosti, in sklenil je, da bo od jutri dalje na Dobbsa bolj pazil kakor doslej.

»Saj vendar lahko tudi tu sedim,« je rekel in oči so mu bile zaprte. »Čemu pa naj še daleč korakam, truden sem in spati hočem.«

»Se boš že še potem dovolj naspal,« je rekel Dobbs. »Torej, naprej!«

Glasno in osorno Dobbsovo poveljevanje je mučilo Curtina, in da bi mu ga ne bilo treba še dalje poslušati, je opotekajoč in spotakajoč se vstal. Dobbs ga je s pestmi suval predse. Petdeset ali šestdeset korakov daleč v goščavo. Nato ga je ustrelil.

Curtin se je takoj zgrudil. Dobbs se je sklonil k njemu, in ko ni slišal niti diha niti stoka, je vtaknil revolver v žep in se vrnil k ognju.

Tam je nekaj časa sedel in skušal premisliti, kaj sedaj. Toda ničesar se ni domislil. Čutil se je popolnoma praznega. Strmel je v ogenj, pokladal vanj les ali ga pa z nogami suval v žerjavico. Nato si je prižgal pipo.

Ko je nekolikokrat potegnil, mu je končno šinila misel v možgane. Mislil je, da Curtina sploh ni zadel, da se je morda samo spotaknil in je padel prav takrat, ko je izstrelil strel. Ozrl se je v goščavo, kjer je ležal Curtin. Nekaj časa je ostro zrl tja, kakor bi pričakoval, da ga bo Curtin napadel.

Nato se je naveličal sedenja. Vstal je, šel nekajkrat krog ognja in suval vanj veje s škornji. Zopet je sedel in zgrabil za odejo. Zavil se je vanjo in se iztegnil. Vdihnil je sapo in menil, da bo zaspal. Toda sredi diha se je ustavil. Prepričan je bil, da ni zadel Curtina, da bo nenadoma stal pred njim z naperjenim revolverjem. Tega ni prenesel. Motilo ga je, da ni mogel zaspati.

Iz ognja je potegnil debelo gorečo vejo in odšel z njo v goščavo. Curtin je še zmeraj ležal na istem mestu. Ni dihal in oči je imel zaprte. Dobbs mu je držal plamenečo vejo tik ob obrazu. Toda Curtin se ni zganil. Srajca mu je bila na prsih polna sveže krvi.

Dobbs je bil sedaj zadovoljen in je hotel oditi. Toda, še preden je napravil tri korake, se je obrnil, potegnil revolver in znova izstrelil strel v Curtina. Nato se je vrnil k taborišču.

Krog ramen se je odel z odejo in sedel k ognju.

»Preklete, vest bi se mi vendar oglasila,« si je smejoč se rekel. »če pomislim, da bi mogel še živeti. Toda sedaj sem pomirjen.« Beseda »vest«, ki jo je izrekel, pa se mu je sedaj vkoreninila v mislih. Snovala je kar sama od sebe dalje in vsak stavek, ki se je v njem oblikoval, se je sukala krog besede »vest«. Ne toliko krog pojma, kolikor krog gole besede. Sedaj bom pa že videl, ali mi bo vest nagajala, si je mislil. Umor je najhujše, kar se le da napraviti. Torej se mi bo zdaj zbudila vest. Še nikoli pa nisem slišal, da bi vest mučila krvnika. Mr. McDollin v Sing Singu je že sto petdeset ljudi posadil na električni stol in zdi se, da ga to veseli. Vsako noč prav gotovo mirno spi v postelji, ne da bi ga vest mučila. Mogoče so tam štirje gumbi in štirje možje pritisnejo vsak na svoj gumb in nihče ne ve, kateri gumb je bil smrten. Toda mister McDollin mora vendar vsakega privezati na stol. Umoril jih je že sto petdeset ali že več in vendar je spoštovan mož, celo državni uradnik.

Koliko Nemcev pa sem poklal v Franciji? Petnajst? Mislim, da jih je bilo tri in dvajset. »Izborno,« je rekel Colonel. In vendar sem zmeraj dobro spal, noben Nemec si mi ni nikoli prikazal v spanju, noben mi ni vzne-

mirjal vesti. Niti njihove matere ali žene ali njihovi mali otroci me niso nadlegovali ne v spanju ne v bdenju. Kako je že bilo tam na Aragonih? Nemško gnezdo strojnic. Za hudiča, kako krepko so se držali. Z dvema kompanijama nismo mogli do njih. Nato so jih obstreljevali. Mahali so z belimi cunjami. Deset jih je še ostalo od vrlih fantov. Približali smo se jim. Vsi so dvignili roke kvišku. Nasmehnili so se nam. Bili so pošteni vojaki. In so mislili, da smo tudi mi pošteni vojaki. Poklali smo vse kakor živino. Tisti, ki je najbolj zabadal in divjal in ni niti ranjencem prizanašal, se je pisal za Steinhoferja. Rodil se je v Nemčiji in je s sedemnajstimi leti prišel sem. Njegovi starši in bratje in sestre žive še vsi v Nemčiji. On je bil, ki ni poznal usmiljenja. Nekaj jih je prosilo za življenje, ker so imeli toliko otrok. Kaj je rekel fini Steinhofjer tistim očetom? Kako je že bilo? Nu, tako podlo je bilo in zabadal je kar dalje. Mislim, da je dobil red. Toda neki angleški ordonančni častnik je prispel prav v hipu, ko smo zabadali poslednje mladiče, ki se niso branili in so kar mirno stali. In Anglež je rekel: »Dirty dogs, sramujte se.« Če se ni niti Steinhofjer sramoval, če se ni niti toliko njegovih rojakov sramovalo, ki so postali ob vojni napovedi bolj željni nemške krvi kakor najbolj krviželjni Jingo, čemu se naj potem jaz sramujem. Nikdar me ni pekla vest radi onih nemških mladičev, Steinhofjerja pa še celo ne. Čemu pa me naj sedaj vznemirja vest radi tegale zoprnega Curtina? Da je le mrtev, pa je vest mirna. Vest se oglašja le, če te čaka ječa ali pa rabelj z vrvjo. Če pa te oproste ali če kazen odsediš, potem se ti umorjenec ne prikaže več.

Prikaže se ti le, če se bojiš, da bi se ne razvedelo, ali pa, da te pri-mejo.

In ker so vojaki in rablji plačani, jih vest ne vznemirja, pa najsi po-more še toliko ljudi. Česa pa naj se bojim? Imam plen, Curtina pa ne bodo nikoli našli. Bolje pa je, da ga zjutraj še zakopljem.

Dobbs se je glasno zasmel. Kar dobro se mu je zdelo, da so mu misli postale tako nenadoma živahne in so se tako naglo podile druga za drugo. Čudno se mu je zdelo, da je postal tako moder in da je imel tako pametne misli. Misлил si je, da bi se morda dalo vse to zapisati, pa bi ga smatrali za učenjaka. In čutil se je nad samim seboj, da niti vedel ni, kako pametno in brez predsodkov zna misliti. Premišljeval je, kako lahko bi bilo vendar ugnati vse moraliste, ki zmeraj čvekajo o vesti, ne da bi sploh prišli z njo v kaki veliki stvari v dotiko, in kako lahko bi se jim dalo dokazati, da ni vse ono, kar govore in pišejo in s čimer vse svoje življenje straše ljudi, nič drugega kakor humbug. Če veruješ v vest, potem jo imaš in ti bije kakor na povelje; če pa ne veruješ v vest, potem je nimaš in te tudi nikoli ne vznemirja.

Dobbs se je zleknil ob ognju; medtem ko je začel dremati, je čutil, da bo tako dobro spal kakor že dolgo ne. In res je spal trdno do jutra.

Izpil je nekoliko kave, ki mu je ostala od sinoči, nato je začel nakla-dati. Šele pri nalaganju se je spomnil, da je Curtin mrtev. Na to pa je gledal kakor na dejstvo, ki se ga nič bolj ne tiče, kakor če bi Curtin umrl radi kakršnekoli bolezni ali pa bi ga bil kdo drug ubil. Čutil se je kakor gledalec. Niti za hip ni občutil usmiljenja ali celo kesanja. Prav nič se mu ni bilo treba kesati. Curtina je spravil s pota in to ga je povsem pomir-jevalo.

Premišljeval je, ali naj vzame Curtinovo premoženje s sabo ali naj ga pusti kar tu. Toda še preden je domislil vse do konca, se je že odločil.

Prava neumnost bi bila, če bi pustil zavoje tu. Postali bi plen banditov ali potepajočih se Indijancev. Tudi Curtin premoženja zdaj kar nič ne potrebuje. Nasprotno pa: Kaj zmore on, Dobbs, z dragocenim tovorom vse doseči! Mogel bi na primer — toda niti zamisliti si človek ne more, kaj bi vse lahko napravil. Pretirano bi kajpak bilo, če bi kdo rekel, da bo radi tovara postal silno bogat. Niti bogat ne. Pač pa vsaj imovit. In ker ne bo miroval, nego bo kaj napravil, tovarno ali živinsko farmo ali pa se bo vrgel na špekulacijo. Ne, bolje je, da ne na špekulacijo. Je vprašanje, ali bi imel srečo. Toda zakaj ne? Morda radi doživljaja v silobranu ne? Najmalopridnejši lopovi imajo največjo srečo. Samo dostojni in častivredni ljudje imajo zmeraj smolo, pa naj se primejo ali započno že karkoli. Seveda, če bi pustil Curtinovo premoženje tu, bi mu ne mogel nihče očitati, da se je zatekel k silobranu samo radi plena. So ljudje in celo sodniki, ki znajo zadevo popolnoma zasukati in zaplesti, da nastane končno iz vsega pravcati roparski umor. Če bi pa nazadnje pustil Curtinov tovor tu in bi ga kdo drug pobral, bi mu niti živa duša ne verjela, da ni prav nič Curtinovega vzal. Je že bolje, da vzame vse potolažen s sabo in si zaenkrat ne dela skrbi. Če bi se kaj razvedelo, bo še zmeraj utegnil reči: »Kaj pa hočete, tu je vendar vse njegovo premoženje; prav ničesar mu nisem ukradel.« Najprej je treba videti, kako dolgo bo dobro in kako daleč pride.

Prav tako je tudi s Howardovim tovorom. Če ga najde, seve, ima ga, kakor ga je prevzel. Toda najprej ga mora najti. In če ga najde nekoč pozneje, kaj pa se ve, ko se zmeraj dogajajo tako čudoviti slučaji, potem so mu pač banditi na potovanju vzeli vse in si je komaj rešil golo življenje in pa lastno vrečico. Saj je vendar toliko banditov. Njim se da vse naprtiti, ker so pač vsega zmožni. Tudi Curtina so ustrelili. Mogoče pa je vendar bolje, če bi rekel, da sta se najprej sprla in stepla, nato pa razšla. Curtin je šel nato po drugi poti, in kaj se je z njim zgodilo, tega seveda ne more vedeti. Toda vendar je bolje, rajši takoj povedati zgodbo o banditskem napadu. Čemu naj si dolgo razbija glavo, kaj naj pove in pripoveduje. Najprej mora biti v mestu na varnem, potem se bo že našel izhod, kajti vsaka reč se da končno urediti. Mogel bi tudi povsem odkrito čakati v Tampicu na starega in mu takoj zalučati v obraz divjo zgodbo, tako da ne bo več dalje raziskoval. Eno ali dve vrečici, ki ju je rešil iz banditskih krempljev, si bo že delil s starim. Potem bo popolnoma zadovoljen, da je vsaj nekaj dobil, in ne bo rekel ne besede. Mogoče se pa tudi staremu na poti do železnice še kaj pripeti. Če bi imel le nekaj mesticev pri roki. Za dvajset pez ali pet in dvajset bi starega kje počakali in ga pobili; potem bi o vsej zadevi sploh nihče nič ne vedel.

(Dalje prihodnjič.)

Delavska žena! V kateri organizaciji so Tvoji otroci?

Knjige in knjižnice

Engels-Plehanov. Uvod v dialektični materializem, založila »Nova knjiga« v Ljubljani. — Knjiga prinaša več samostojnih spisov o znanosti in o dialektičnem materializmu. Na prvem mestu je precej poljudna razprava Sime Markovića o znanosti in filozofiji. Sledé Engelsovi eseji: od Hegla do Feuerbacha, Feuerbachova verska filozofija in etika in dialektični materializem. Razprave Plehanova vodijo v poglobitev in večje razumevanje prej podane stvarine. Vsebinska knjige odgovarja naslovu, da je to le uvod v dialektični materializem. Če bi svobodno predelali posamezne razprave in jih bolj sistematično uredili, bi izdajatelj bolj dosegli svoj namen. Knjiga bo pretežni večini delavcev pretežka. Ko bodo preštudirali »Naš svetovni nazor«, ki izide letos med knjigami Cankarjeve družbe, bodo šele mogli s pridom vzeti to knjigo v roke. M. T.

E. Spektorski, Zgodovina socialne filozofije, II. zvezek: Devetnajsto stoletje in začetek dvajsetega, izdala Slov. Matica. — Spektorski ni marksist, temveč njegov nasprotnik. To razodeva tudi v svoji zgodovini socialne filozofije. Ne more se mu pa očitati, da ne pozna snovi. In zna jo podajati v kratki, izbrušeni obliki. Omejuje se le na bistvo. Sicer ne bi mogel podati toliko stvarine na 186 straneh. Pisatelj podaja osnovne motive socialne filozofije v 19. stoletju in pod tem poglavjem oriše: pozitivizem, evolucijonizem, naturalizem, juridični formalizem, konstitucionalizem, nacionalna gibanja, državljansko, politično in socialno demokracijo in pojav modernega socialnega vprašanja.

Avtor dobro loči n. pr. tri glavne oblike demokracije: Načelo državljanske demokracije je liberalizem, načelo politične — suverenost ljudstva, načelo socialne — socializem. Dalje citira lorda Actona, ki je izjavil, da ima svoboda dvesto opredelitev in da razen bogoslovja še ni nobena stvar povzročila tolikega prelivanja krvi kakor ta obilica razlag. Državljanska demokracija sloni na neenakosti ljudi, na svobodnem tekmovanju, vsak zase, pri tem nastaja seveda nova socialna neenakost, nove razredne razlike. Table državljanske demokracije so »kodeksi« civilnega prava, ki izravnavajo osebne pravice, ščitijo privatno lastnino in svobodo dogovora in tudi ustave, ki tem načelom zagotavljajo državno podporo in prepuščajo posamezniku svobodo politične samoopredelitve. Skratka, državljanska demokracija temelji

na oni osebni in lastninski svobodi nasproti državi, ki jo je Benjamin Constant proglasil za sodobno svobodo in ki jo je zoprstavljal stari svobodi ali suverenosti ljudstva.

Sodobna politična demokracija pa ravno ni nič drugega kakor ta stara svoboda. Njen junak je ljudstvo, ta »ecce homo« novega časa, kakor se je izrazil Ledru-Rollin. V nji suverensko vlada in veleva večina na temelju »majorizacije« (večinskega sistema, op. p.). Svoboda dopušča neenakost. Suverenost ljudstva pa zahteva enakost.

Na ta način tedaj ni popolne skladnosti med državljansko in politično demokracijo. Toda obe se zlagata v tem, da sta **formalni** (podčrtal p.)... Tretja demokracija, namreč socialna, pa je materialna. Ta zahteva, naj se vse proizvodstvo, razporedjevanje in uporabljanje gospodarskih dobrin socializira.

Nato oriše Spektorski: romantiko, Francijo pod obnovljeno monarhijo, zgodovinski pomen buržuazije in liberalizem. Preide k socialističnim utopistom in anarhistom: Saint-Simon, Fourier, Louis Blanc, Cabet, Proudhon. Oriše pozitivistično sociologijo Augusta Comta. Razvoj gospodarskega in političnega življenja v Italiji (Mazzini), Španiji, Angliji, Ameriki, Nemčiji. Pri Nemčiji poda bistvo filozofskih sistemov Fichteja, Schellinga, Hegla, Schopenhauerja.

V dobi po 1848. letu omenja predvsem razcvit naturalizma, angleško in nemško politiko imperializma in pojav marksizma. Tu Spektorski ne more skrivati svojega nasprotstva proti marksizmu in izgubi zato vsako objektivnost. Marx je n. pr. nekoč dejal: jaz nisem marksist — in je pri tem mislil na razne ljudi, ki so se delali marksiste; s tem je hotel reči: če so njihove zablode marksizem, potem jaz nisem marksist. Spektorski pa to popolnoma popači, ko pravi: »Postal je ideolog zelo velikega socialističnega gibanja. Zaradi tega so se iz njegovih idej nekatere izločile in so pod imenom marksizma postale silno popularne... Zaradi tega se sam ni hotel šteti med marksiste.« Spektorski trdi, da je marksizem anacionalen. Ne pozna torej niti Marxovih spisov iz dobe nacionalnih revolucij, niti del kasnejših marksistov. Dalje trdi, da je marksizem areligiozen, ko more biti le protireligiozen. Trdi, da marksizem zanika pomen osebnosti, dočim je Marx zapisal: »Ljudje delajo zgodovino«. O vsem tem morda spregovorimo še posebej.

Pisatelj opiše na kratko tudi druge socialistične sisteme in nauke. Podá pregled vseh glavnih socialnih, političnih in filozofskih pojavov do najnovejših dni.

Knjiga je spisana v duhu, ki je naspnoten nam. Vsebuje pa toliko dragocene-nega gradiva, da jo bo s pridom bral vsak kritičen človek. Ne stojimo na tako slabih nogah kakor katoliške dogme, da bi prepovedovali čitati »razkolniške in krivoverske« spise v strahu, da bodo ljudje zadvomili v socializem. Prepričani se bodo samo utrdili v svojem prepričanju, drugi bodo pa začeli misliti in študirati vire in življenje. — 1

Mirko Javornik, Črni breg, založila Krekova knjižnica. — To je lep socialen roman, čigar glavno dejanje se vrši v rudarskem revirju. Hotenje po preobrazbi človeške družbe izvira neprisilno iz dejanja samega. Kakor knjigo najtopleje priporočamo, moramo povedati, da se je Javornik preveč samozavestno izrazil »Slovenčevemu« uredniku, ki ga je intervjuval po izidu »Črnega brega«. Na urednikovo vprašanje o naši socialni književnosti, mu je Javornik dejal:

»Naša socialna književnost? Zdi se mi, da je še nimamo. Kar je je bilo, ni vzraslo iz realnih potrebščin in umetniške nujnosti, temveč po vplivih, od zunaj presajena.« Če že Javornik noče upoštevati po vojni izišlih socialnih povesti, novel in dram Cerkvenika, Golouha, Moleka, Moškriča, Toneta Mačka, Grabeljška, Vuka i. dr., naj bi bil vsaj toliko dober, da bi priznal Ivana Cankarja. Vsak človek je nagnjen k samoljubju. Pa predaleč ne sme iti. Če bi se Ivan Cankar pisal Mirko Javornik, bi lahko zgodovina pisala, da se je začela slovenska socialna književnost, ki je vzrasla iz realnih potreb časa in »umetniške nujnosti« (radi bi slišali definicijo tega pojma) — z Mirkom Javornikom. T.

Mladi utripi, izdali abiturienti mariborskega učiteljskega. V tej zbirki novel, črtic, aforizmov in pesmi mladih fantov najdemo še mnogo sentimentalnega. Resno se vpraša Viher Danilo:

»Življenje je pred nami.
Sam boš brez kruha. Tri leta
iskal in beračil.

In potem?
Potem pa boš učil deco, kako
je življenje lepó.«

V »Mislih dijaka o priliki šolske naloge, o miru« beremo:

»Le šolo — vašo šolo preustrojite!
To ni več šola, to je — zakonita ovira
svobodnega razmaha. Na eni strani nas
gonite v življenje, na drugi pa nas mu-

čite s pustimi, dolgovezni razdelbami, starimi nerabnimi teorijami in idejami, ki jih nikdo ne mara »znati« in jih ni moči nikjer uporabiti, razen pri izpraševanju in seveda pri maturi. Za golo vajo spomina si izberite aktualnejšo snov!«

Duhovita je Vihrova pesem, posvečena nekemu pastorju:

Prisluhnite kriku velemest,
prisluhnite hropenju teh cest!
Slišite glas milijonov sirot?!

— — — — —
Eine feste Burg ist unser Gott...«

Isti Viher Danilo pravi v »Molitvi delavske matere«:

»Bog, ki dobrim obljubljaš veselje,
Bog, ki obljubljaš nam raj,
Bog naš, vse to ti pustimo,
le kruha, kruha nam da!«

Hudomušni Viher je tudi neki gospodni posvetil menda primerno pesem:

»Popotnik, obrni v ta kamen oči!
Pod kamnom tem
Mica
devica trohni.

Za svojo nedolžnost se vedno je
tresla,
dokler jo v grob črni ni s sabo
odnesla.«

O svetovni vojni pravi isti:

»Svetovna vojna, največja svetovna
overtura, ki jo je moglo podariti krščanstvo
svojemu ustanovitelju ob dvatisočletnici.«

Mariborsko učiteljske je torej dalo nekaj dobrih fantov, ki mislijo in ki se hočejo tudi udeleževati. K.

Ciril Debevec, Gledališki zapiski, založila Tisk. zadruga. — Slavni režiser narodnega gledališča v Ljubljani je spisal knjižico zapiskov. Zapiski so pravi zapiski; večina teh zapiskov obsega samo po en stavek. V teh stavkih niso razodete nove stvari, gledališki ljudje se z nami ne bodo bogve kako okoristili; mnogo je pa v njih napačnega, tako napačnega, da jih more podpisati samo g. Debevec. Nekaj zapiskov je pa prav imenitnih, evo jih:

»Zapomni sem si navihanca, ki je nekoč hudomušno dejal o nekem igralcu: Samo usta je odprl, pa sem mu videl v možgane.«

V režiji cvete tihotapstvo.

Blago so tihotapci sami.

V nobeni umetnosti se ne da tako zlahka separirati kakor v igralski in režiserski itd.

Prav je, da je Tiskovna zadruga založila aforizme g. Debevca, kajti mi kot objektivni kritiki smo po prečitanju teh zapiskov prišli do tega-le prepričanja:

Ciril Debevec je dal prvi pravo smer narodnemu gledališču v Ljubljani.

Ciril Debevec je prvi pravi ljubljanski dramaturg.

Ciril Debevec je prvi pravi ljubljanski režiser.

Ciril Debevec je prvi pravi ljubljanski igralec.

Ciril Debevec je bil najhrabrejši borec proti ljubljanski gledališki krizi.

Ciril Debevec je edini merodajni kritik gledališke umetnosti in sleparije v Ljubljani.

Ciril Debevec je edini pravi vzgojitelj ljubljanskih igralcev in ljubljanskega gledališkega občinstva.

Če bo šlo v bodoči sezoni po želji njegovih zapiskov, bo narodno gledališče v Ljubljani »s svojo duhovno in duševno ekstazo, s svojimi tragičnimi in komičnimi pretresi razvilo in razgibalo človeško notranjost tako, da bodo začutili vsi ljudje nepojmljivo neskončnost veselja in nerazrešljivo zagonetnost onostranstva.« Kakor pravi sam g. Debevec.

Krog, zbornik umetnosti in razprav.

Prinaša razprave o človeku in času, o slovenski legendi, o plesu in sodobni glasbi, o znanosti in stavbarstvu, o slovenskem filmu in erotiki. Vse te razprave imajo nam popolnoma tujo miselnost, kolikor je sploh miselnosti v njih; kajti prevladuje učenjaška navlaka in igračkanje z besedami in pojmi. Lahko bi izšle v starem »Dom in svetu«. Lepa in močna je pa Javornikova črtica »Stvar brez obraza«.

Zweig Stefan, Marija Antonietta, založila Tiskovna zadruga. — Za Zweigovim življenjepišom Jožefa Fouché-ja (izgovori Fušé), ki ga je izdala v slovenskem prevodu »Modra Ptica«, je založila sedaj Tiskovna zadruga tudi prevod obširnega življenjepisa hčerke avstrijske cesarice Terezije, hčerke, ki jo je diplomacija v otroških letih poročila s spolno nesposobnim kasnejšim francoskim kraljem. Dočim nam v Fouché-ju razloži Zweig ves politični razvoj Francije od velike revolucije preko napoleonskih vojn do likvidacije revolucije in do obnove monarhije, se pri Mariji Antonietti koncentrira mnogo bolj na oris razvoja značajeve francoskega kralja in kraljice, ki sta s svojim dvorom in aristokracijo izzvala veliko meščansko revolucijo. Življenjepiš je vseskozi mojstrsko pisan in čitalec dobro spozna tedanji francoski dvor, ki je poskrbel kraljici vsak dan novo oble-

ko, frizure in zabave, in je bil slep za vedno večjo bedo in nezadovoljnost francoskega ljudstva. Vendar razodeva biografija preveliko avtorjevo ljubezen do opisovanega predmeta. Če odštejemo to, bo vsakdo z užitkom prebral to Zweigovo delo. Oba spisa je prevedel Fran Albrecht ne povsem dobro: misli, da mora vsak nemški »ein« prevesti s »kak« in tako je knjiga polna teh kak-ov; marsikje se pozna nemška sintaksa, preveč svobodno tvori glagolske množine, dela slovnične napake in pod prevelikim vplivom nemškega originala ponekod malo preveč pošiljuje slovenski jezik. Prevajanje je postalo pri nas skoro monopol štirih ljudi; da to ni potrebno niti koristno, dokazuje n. pr. krasen prevod »Karla in Ane« M. Klopčiča, ki še ni v monopolni zvezi prevajalcev. **H.**

Jo van Ammers-Küller, Upornice, roman, založila Jugoslovanska knjigarna. Roman je zgrajen podobno kakor Galsworthyjeva »Saga o Forsytih«. Trije rodovi bogate holandske rodbine so tu opisani predvsem v svojih ženskih predstavnicah. Pisateljica je na zadnjem kongresu Pen-klubov nastopila za hitlerjevce. Svoje reakcionarno gledanje na družbo je izrazila tudi v svojem romanu, ki se more prištevati med dobre konservativne meščanske romane. **C.**

Leonhard Frank, Od tri milijuna trojica, izdala »Binoza« v Zagrebu. Roman brezposelnih, ki smo ga priobčili v lanskem letniku »Svoboda«, je izšel sedaj v knjigi v hrvatskem prevodu. Naši čitalci ga poznajo in nam ga zato ni treba še posebej priporočati. Knjigi je dodan obširen opis življenja in dela tega velikega pisatelja, za katerega tudi ni danes prostora v Nemčiji. **C.**

Knjige Mladinske Matice za leto 1933

(Konec):

Poučno knjigo predstavljajo »Lovci na mikrobe«, ki jo je sestavila po raznih virih Marija Kmetova. Naslov, ki je sličen onemu knjige, ki jo je napisal Američan Paul de Kruij, ne da takoj slutiti, kaj se za njim skriva. Šele, ko knjigo odpremo, vidimo, da nam opisuje zdravnike, kemike in prirodoslovce, ki so odkrivali bacile, povzročitelje posameznih bolezni. Obenem z životopisi Leuwenhoecka (odkritelja drobnogleda), Spallanzanija, Pasteura, Kocha, Behringa, Rouxa, Smitha, Bruce'a, Rossa, Grassija in Reeda nam opisuje avtorica nastanek posameznih bolezni, vpliv bacilov pri njih, borbo proti tej bolezni, zdravila itd. Tako ima ta knjižica poleg životopisne predvsem zdrav-

stveno in prirodoslovno vrednost. Pred nami se vrste bolezni kakor steklina, tuberkuloza, koze, davica, rumena mrzlica, malarija, spalna bolezen itd. in njih povzročitelji, pa tudi njih napadalci in zmagovalci. Knjiga, ki jo krasi o slike »lovcev«, je zelo primerna, vendar se bojim, da vsej šolski mladini še ne bo primerna.

Četrta knjiga je pa štiribarvna slikanica »Za žalostne in vesele čase«. Za najmlajše je te slike narisal Edo Držar, pesnice oz. besedilo k njim je pa napisala Anica Černejeva. 60 slik za malčke! Prav lično in zelo okusno.

Sploh so vse knjige primerne za mladino in z listom vred gredo v 25.000 izvodih med njo. Morda bi Matica izdala še kaj boljšega, če bi imela, toda za Din 22.50 je že to mnogo.

Mi te knjižice priporočamo tudi naši mladini.

—on—

—on—

Naš pokret

Ljubljana.

Dne 3. septembra 1933 se je vršila v Ljubljani okrožna konferenca, katere so se po svojih delegatih udeležile »Svobode« iz Ljubljane, Šiške, Črnuč., Dobrunj, Zaloga in Laz. Zvezin predsednik je razložil nalogo konference in orisal organizacijsko stanje podružnic v ljubljanskem okrožju. Stanje je še precej povoljno, le fluktuacija članstva je prevelika ponekod. S. Moškrič iz Dobrunj je imel daljši referat o pomenu in nalogah naše kulturne zveze in njegove glavne misli so bile: Naloga delavske kulturne organizacije nikakor ni tako enostavna, kakor smo si mogoče mislili vsi. Vem, da je bil z menoj vred že marsikdo večkrat razočaran, ko je videl, da vse delo ne rodi tistih uspehov, kot jih je pričakoval. Socializem je znanost, ki izvira iz resničnosti in kaže pot, vendar ga povprečni delavec ne more kar tako v vsej globini razumeti. Socializem je pa tudi ideja, ki lahko v hipu ogreje in navduši delavske množice, češ, tu je naša rešitev; ko pa spoznajo, da bo treba še ogromno dela in naprav za njeno uresničenje, pa postanejo zopet malodušne in hladne. In zdi se mi, da smo po večini postali v zadnjem času žrtve tega malodušja, v katero so padle nezavedne delavske množice. Vse breme današnje krize nosi proletariat in ker ne pozna marksizma, ne vidi prave poti.

Mislím, da danes ni čas za to, da bi vam danes dokazoval, da je

Socialno zdravstveno revijo (Socialně zdravstní revue) je začela izdajati letos kot svoj organ Zveza češkoslovaških socialnodemokratskih zdravnikov. Urednik s. dr. M. Popper je dal s celo vrsto sodelavcev listu ne samo znanstveno višino, nego ureja list tako, da je vsebina zanimiva tudi za laika. Nekateri članki so pisani naravnost za laične sloje in so vredni, da jih prečitajo najširše plasti delavskih žerla in deklet. Posebno bi bilo treba opozoriti na št. 2, kjer najdemo celo zbirko člankov, posvečenih vprašanjem ureditve porodov (novelizacija § 144 avstr. odn. češkega kazenskega zakonika), obrambe pred spočetjem, zdravljenju ženskega iztoka itd. Deset številčk »Socialno zdravstvene revue« stane v letni naročnini 35 Kč (Din 65). Uprava je v Pragi II. Věžeňská ul. 9.

marksizem znanstveno utemeljen nauk o razvoju človeške družbe. Res je, da razni učenjaki spodbijajo ta nauk in dokazujejo, da je socializem prazna utopi'a, toda vsa današnja gospodarska kriza jim je sama zamašila usta. Kapital in tisti, ki so v njegovi službi, imajo seveda ves interes na tem, da resnice ne priznajo in da vedno znova krpa'jo svoj sistem, kakor n. pr. Roosevelt v Ameriki. Seveda sistema s tem za trajno ne bodo rešili, ker je preveč nasprotij v njem, ki čakajo na sprostitev, dosežejo pa s svojimi raznimi recepti toliko, da nezavedne množice pomislijo, če vendar-le ne bo šlo na bolje brez vsake temeljite preobrazbe. In ljudstvo, nezavedno, pohlevno in ponižno, kot je, jim verjame, vdano trpi dalje in čaka, medtem pa gre gospodarski proces po starem in bo kriza naraščala in nove težave, dokler delavski razred sam ne zagradi stvari v svoje roke.

Nam, ki smo danes tukaj, se zdi vse to tako naravno in se čudimo, da večina delavstva tega ne more razumeti, da se še vedno oklepa raznih meščanskih organizacij ali pa da je otopela za vse. To je tista nezavednost, radi katere trpimo mi vsi, a kapitalizem se z njo okorišča. Kapitalizem prav dobro ve, da sam v sebi nima tiste udarne moči, s katero bi vzdrževal red zase, zato je proti razrednim delavskim organizacijam postavil svoje »delavske« organizacije, ki jih pošilja v boj proti delavskemu gibanju; osvobojen'e de-

lavcev je delo delavcev samih. Člani organizacij, ki so v službi kapitalizma, so seveda večinoma delavci in kmetje in vse organizacije se kažejo na zunaj, kakor da jih ne ena sama skrb, kako bodo pomagali ubogim delavcem in kmetom. Tozadevno priporočam vsakemu, naj še enkrat prebere uvodni članek v avgustovi »Svobodi«, ki nazorno prikazuje, kako prikoja kapitalizem razne programe za delovno ljudstvo.

V 20. stoletju imamo podobno sliko kot v srednjem veku, ko so graščaki krotili svoje tlačane s hlapci, ki so bili prav tako tlačani. Danes pa moderni kapitalizem kroti nezadovoljne kmete in delavce s prav tako nezadovoljnimi delavci in kmeti. Naloga delavske kulturne organizacije je, dokazati tem delavcem njihovo zmoto, seznaniti jih z našo idejo in privedi jih v vrste razredno zavednega proletariata.

To pa seveda zopet ni tako enostavno, kajti naši nasprotniki ne zamude nobene prilike, da namečejo na socializem čim več blata, podtikajo delavskemu gibanju vsakovrstne umazane namene, tako da se tisti, ki so še pod njihovim vplivom, nikakor ne morejo ogreti za naš pokret. Toda z vztrajnim in požrtvovalnim delom bomo tudi te zapeljane delavce odtegnili vplivu kapitalističnega časopisja. Če hočemo, da bo naše prizadevanje rodilo prave uspehe, potem moramo posvetiti malo več pažnje samim sebi. Nimamo svojega lastnega močnega časopisa in še to, kar ga imamo, berejo le nekateri, dočim ga tisti, ki bi jim bilo v prvi vrsti potrebno, niti v roke ne vzamejo. Zato nam ne preostane drugo, kot da mi, ki se štejemo za pokretaše, s podvojenimi silami delamo in tudi s svojim privatnim življenjem dokazujemo ljudem, da živimo dosledno po naukih, ki jih oznanjamo. Vse preveč suženjskega duha je še v nas, strahopetci smo, hinavci, sebičneži. Vse to so posledice tiste vzgoje, v kateri vzgaja človeštvo kapitalistična družba. Kapitalizem si ne želi značajnih, odkritih, neustrašenih ljudi, temveč slabičev. Posledic in ostankov te vzgoje se bomo otresli le, če se bomo poglobili v nauk socializma. Če hočemo med druge širiti idejo, se moramo najprej dobro seznaniti z njo in v njenem smislu tudi živeti. Preradi se izgovarjajo člani, češ, nimamo predavateljev, ki bi nas poučevali. Toda to ne drži. Res je, da lahko skoraj na prstih ene roke seštejemo vse tiste požrtvovalne intelektualce, ki se udeležujejo v našem pokretu. Res je, da se mnogo vodilnih funkcionarjev ne udeležuje v naši kulturni organizaciji in da je ona nekaterim od njih celo tuja, toda pomagamo si lahko sami, in sicer s knjigami. Saj mora itak vsakdo sam s študiranjem

in razmišljanjem priti do pravega prepričanja. Imamo Beerovo knjigo o Kariu Marxu, imamo manjše spise in letos bo izdala Cankarjeva družba knjigo o našem svetovnem nazoru — dialektičnem materializmu. Kdor hoče resno sodelovati pri delavskem pokretu, naj se poglobi v te knjige in jih ne samo prebere, ampak študira toliko časa in sam zase razmisli, da jih bo tudi razumel. Imamo tudi svojo revijo, ki je po mojem mnenju toliko razumljivo pisana, da jo more z nekaj dobre volje razumeti tudi povprečen delavec.

Delavski pokret je tak, kakor so njegovi člani in voditelji. Pravih voditeljev je zelo malo, ker funkcionarji izhajajo večinoma iz strokovnih organizacij, ki se bavijo z osebnimi intervencijami, z zadevami njihove kategorije ali stroke, dočim kažejo malo zanimanja za interese delavskega pokreta in za idejo, kateri bi moral služiti celoten pokret. Ker ideja ne preveva vseh različnih panog delavskega gibanja, potem to gibanje tudi nima tiste udarne moči in privlačne sile na zunaj, kot bi jo moralo imeti po številu članstva. S tem nikakor ne mislim omalovaževati strokovnih organizacij. Kajti brez dvoma je, da je strokovna organizacija ali da bi vsaj morala biti žarišče vse delavske borbe. Priznati moramo, da je delavstvo v zadnjih desetletjih prišlo do raznih pridobitev samo z močjo strokovnih organizacij. Največje uspehe so žele strokovne organizacije v času dobre konjunkturo, v času, ko je bilo na delovnem trgu povpraševanje po delovnih močeh. Današnja svetovna kriza in z njo združena brezposelnost je pa postavila ozke meje dnevnim, materialnim uspehom strokovnih organizacij in socialne politike. Tu pride v ospredje vprašanje preobrazbe človeške družbe. Ljudem je treba kazati na končni cilj, združevati je treba vse moči delavskega razreda in se rešiti omejenega gledanja samo na posamezne stroke in dnevna vprašanja.

Rado se zabavlja nad voditelji, marsikateri funkcionar res ni na mestu, in če ni na svojem mestu, se pravi, da se ni dvignil nad povprečje, iz katerega je prišel. Članstvo mora samo dati iniciativo v organizaciji in ne, kakor fašisti, pričakovati rešitve od nekega voditelja. To bo pa mogoče šele takrat, če bo članstvo in delavstvo samo vzgojeno v duhu socializma.

Velike naloge ima torej kulturna organizacija. Mnogo dela in žrtv nas čaka. Toda če pogledamo na cilj, ki je pred nami, bomo videli, da ta cilj tudi zasluži te žrtve. Razmere nujno narekujejo preobrazbo družbe. In prav ta zadnja pot je najtežja. Zmogli jo bomo le s potrpežljivo vztrajnostjo. Vztrajnost pa je mogoča zopet samo pri trdnoprepričanih ljudeh.

Moč delavskega razreda je v prvi vrsti v izobrazbi, v solidarnosti je pa njegova zmagaja.

Na koncu je predlagal, naj bi se delegati izjavili o nasvetu, ki smo ga slišali od nekaterih sodrugov na mariborski okrožni konferenci, naj bi »Svoboda« polagala več pažnje na zunanost, naj bi z večjim pompom nastopala, ker le na ta način da bi zmogla za eteti današnju mladino, ki se ji hoče športa in parad; tam se je tudi nasvetovalo, da bi se morala preurediti revija »Svoboda«, da bi bila skrajno poljuden mesečnik. Moškrič sam je mnenja, da je glavna naloga »Svobode« prosvetno-vzgojna in zato ne rabi mnogo članov, ki bi sploh ne vedeli, zakaj so zraven, temveč naj ima dobre člane, ki bodo s svojimi prireditvami vplivali na druge. Glavna smer revije »Svoboda« naj ostane ista kot doslej.

S. A. diškova iz Šiške pojasnjuje, da je v tej podružnici padlo članstvo, ker nekateri bivši funkcionarji ne marajo več delati in tudi druge navajajo v to. Podružnica je krizo že prestala. Je za to, da bi »Svoboda« postala bolj poljuden mesečnik.

S. Smrekar iz Dobrunj govori v velikem pomenu knjižnic in razlaga, kako je dobrunjska »Svoboda« s svojo knjižnico prišla v širše kroge. Knjige se nudijo ljudem vsak dan in tudi pred tovarno se prinesejo. Knjižničar mora priti do ljudi, pa ne en dan v tednu čakati v društvenem lokalu, če se bo kdo oglasil.

S. Mazovec iz Zaloga je za to, naj se revija še nadalje ureja tako kot doslej. Revijo naj spopolnjujejo naše knjižnice. ki nudijo ljudem dovolj poljudnega čtiva. Je proti temu, da bi preveč gledali na zunanost in je predvsem za prosvetno-vzgojno delo.

S. Kocjančič iz Dobrunj tudi opozarja na važen pomen knjižnic. Dobrunjska »Svoboda« ima tri knjižničarje, ki se vrste med seboj, da lahko knjižnica vedno posluje.

S. dr. Jelenc pravi z ozirom na Šiško, da je samoljubnost mnogo kriva raznim prepriom. Vsakdo ima v sebi nekaj samoljub'a, pa ga je treba usmeriti v prid pokreta. Nogomet je duhi časa, s tem dejstvom je treba računati. Parade vplivajo na nezavedne, neprepročane ljudi, teh je večina, zato se tudi temu ne smemo odrepati. Revija naj vzdržuje srednjo ravnostno pot med znanstvenim, leposlovnim in društvenim delom.

S. Kačar iz Zaloga predlaga, naj bi podružnice poslale centrali seznam iger, ki jih imajo, ker bi s tem prišli do izmenjave novih komadov.

S. Marinšek iz Ljubljane razlaga težkoče, ki jih ima s pevskim zborom. Delavski oder bo uprizoril »Hlapce«. Ljubljanska »Svoboda« misli prirediti posebna predavanja za mladino.

S. Mazovec predlaga, naj bi se organizirala šola za predavatelje in govornike.

Zvezin predsednik je reasumiral vsa izvajanja. Pri ljubljanskem okrožju je treba vedeti, da stanuje proletariat večinoma na periferiji, v okoljci mesta. Tu moramo še bolj zgotostiti dosedanje omrežje naših podružnic. Mladini se moramo prav posebej posvetiti in velik tabor delavske mladine, ki bi ga pripravili do pomladi, naj bo zunanji izraz prosvetnega dela, ki ga bomo vršili pozimi. V Ljubljani bomo nadaljevali z delavsko šolo po končanih volitvah. Volitev v Delavsko zbornico se moramo »Svobodaši« aktivno udeležiti. Za predavatelje se bo organiziral tečaj, če bo le izvedljivo. Podružnice naj spopolnjujejo svoje knjižnice in naj navajajo ljudi ne le k čitanju, temveč tudi k samostojnemu razmišljanju in medsebojnemu diskutiranju. Revija bo menda ostala tako urejena, kakor so bile doslej njene najboljše številke. »Svobodaši« moramo biti pokretaši in buditi druge iz pasivnosti.

Celje.

Dne 10. septembra 1933 se je vršila okrožna konferenca okoliških »Svobod« v Celju za podružnice Celje, Rogaška Slatina, Zabukovca, Liboje in Soštanj. Navzočih je bilo 18 delegatov, in sicer: iz Celja 9, Liboj 4, Zabukovce 3, Soštanj 1 in Rogaške Slatine 1. Navzočih je bilo še okrog 10 celjskih »Svobodašev«, ki so z zanimanjem zasledovali potek konference in se tudi udeleževali debat. Centralo sta zastopala s. dr. Jelenc in s. Moškrič.

Konferenco je vodil s. dr. Jelenc, ki je uvodoma pozdravil vse navzoče, nato pa obširno razložil pomen in nalogo okrožne konference.

Za celjsko podružnico je poročal s. Godnik. Podružnica ima pevski, šahovski in tamburaški odsek, upa pa, da bo v tej sezoni deloval tudi dramski odsek. Pritožuje se, da se člani premalo zanimajo za marksistično izobrazbo. Pevski odsek je zelo delaven, vendar pa pogrša delavskih pesmi. Pritožuje se glede pevske podzveze, katera je povsem pasivna.

Za Rog. Slatino poroča s. Jugovar. V izčrpnem referatu oriše položaj podružnice. Deluje pevski in dramski odsek. Za knjižnico bi želeli podporo. Tudi on se pritožuje glede pevske podzveze. Predlaga, naj se mesec november proglasi za mesec »Svobodaške« propagande! Člani

žele v zimski sezoni predavanja. Imajo popolno zaupanje v centralni odbor. Glede revije žele, da ostane na dosedanji liniji. Če je mogoče, naj bi prinašala tudi krajše leposlovne črtice, na vsak način pa naj bi prinašala večkrat organizacijske članke, kot so uvodniki v zadnjih številkah.

Za Zabukovco in Liboje poročata ss. Zupanc in s. iz Liboj. Podružnici sta aktivni, vendar pa njihovo delovanje močno ovira gospodarska kriza. Imata mnogo brezposelnih, poleg tega pa še podjetje neredno izplačuje mezde, tako da mnogi niso prejeli zaslužka še za mesec julij. Deluje pevski, dramatski in godbeni odsek ter knjižnica.

Za Šoštanj poroča s. Premužič. Pred leti je že obstojala v Šoštanju številčno močna podružnica, štela je preko 100 članov. Žal pa je ta podružnica bila močna samo po številu, ne pa tudi ideološko. Zato je hiralala, dokler ni popolnoma zastala. Sedaj je zopet oživiljena in upati je, da se bo kmalu prav častno uveljavila med ostalimi podružnicami. Največjo pažnjo polagajo izobrazbi in knjižnici, za katero bi želeli podporo.

Na poročila in pritožbe je odgovarjal s. dr. Jelenc.

K razgovoru o bodočem delovanju je govoril s. Moškrič, nakar se je razvila živahna debata, v katero so posegli večinoma vsi navzoči člani. Izražena je bila želja o skupnem pevskem koncertu v Mariboru, proti čemur so se pa javili pomisleki, ker bi bili preveliki stroški, pač pa bi se mogel z manjšimi stroški organizirati tak koncert v Celju. Predlagalo se je, naj bi se za novo pristopivše člane uvedla čakalna doba, ker nekateri samo pristopijo, plačajo za nekaj mesecev članarino, nato pa jih ni več blizu. Temu

ugovarja s. dr. Jelenc. Povdarja, da mora pač vsaka podružnica imeti kader razredno zavednih članov, katerih ne bo nihče premaknil, da pa organizaciji prav nič ne škodi, če pride nekdo samo pogledat, kaj je v njej, mogoče se ga bo pa le nekaj prijelo. Revija »Svoboda« vsem ugaja, vendar se nekaterim zdi, da prinaša pretežke stvari. K temu svetu s. Moškrič, naj bi se po podružnicah vršili diskusijski večeri, na katerih bi člani med seboj debatirali o člankih, kateri niso vsem razumljivi. S. Oset obširno utemeljuje potrebo delavske šole. Ugotavlja, da so po podjetjih zaupniki, kakor tudi funkcionarji delavskih organizacij, kateri ne poznajo marksizma in je zato razumljivo, da ne morejo zagovarjati delavskih interesov tako, kakor bi jih morali. S. Godnik in drugi povdarjajo potrebo delavske mladinske organizacije. S. Koželj govori o fašizmu, proti kateremu moramo nastopiti bolj aktivno, in sicer s tem, da začnemo z resno propagando za marksizem. Želi tudi pojasnilo glede izrednega občnega zbora podružnice v Ptuj, kar mu s. Moškrič pojasni.

V glavnem je debata pokazala, da polagajo podružnice največ pažnje razredni izobrazbi svojih članov, zato imajo tudi vse v programu za zimsko sezono največ predavanja in prosvetne večere. To dokazuje, da je jedro delavskega pokreta zdravo in da se odbori v polni meri zavedajo svoje naloge, kar nam jamči za lepšo bodočnost delovnega ljudstva.

Po vsem videzu je izmed vseh dosežanih še najbolj uspela celjska konferenca, ki je dokazala, da so take konference potrebne in da bo treba misliti, kar se tudi nekateri delegati povdarjali, da se ustanove stalni okrožni odbori.

Kronika

Cv. Kristan:

O delavski vzgoji in izobrazbi v Čehoslovaški

(Konec):

Poleg tega obstoja pripravljani tečaj za V. S. Š. Predavanja tu so bila razdeljena na pet skupin: razlaga strankinega programa, zgodovina delavskega gibanja v XIX. stoletju, temelj socializma, govorniški seminar in žurnalistika-novinar-

stvo. Skupno je bilo 77 učnih ur. Slušatelj 59, med njimi 6 žensk. — **Tečaj nemškega jezika** se vrši po 2 uri tedensko. Glavni smoter učenja je praktična poraba. Slušatelj 22. Tečaj je bil poskus, ki je uspel. — **Dopolnilni tečaj za absolvirane slušatelje V. S. Š.** je bil poskušen v zadnjem letu in je uspel. Ima namen, da se slušatelji podrobno seznanijo s posameznimi aktualnimi časovnimi vprašanji. Zapisalo se je v tečaj, ki se je pričel 3. novembra 1932, 25 slušatelj,

med njimi 8 žensk. Predmeti in učitelji so naslednji: Razvoj ideologije delavskega gibanja v XIX. stoletju (razvoj ideologije in politične prakse posameznih delavskih strank po Evropi. V. Patzak). — »Individualna in socialna psihologija« (dr. A. Ivanov), »Sociologija revolucije« (dr. J. Ulrich), »Časovna gospodarska vprašanja, z ozirom na načelni in aktualni program soc. dem. stranka« (Jar. Čecháček, V. Jankovec, T. Pistorius), fašizem kot politično gibanje, kulturna vprašanja socializma in dr. — V. S. Š. je izdala tudi že celo vrsto publikacij in priročnikov, kakor n. pr. o temeljnih resnicah sociologije, o četrstoletju ruske revolucije, o zgodovinski sociologiji, o socialnih gibanjih in socialnih teorijah v novem veku, o podjetniških pravnih oblikah, o temeljnih čl. delavskega prava, o gibalnih silah praktičnega socializma, o delavstvu in češki revoluciji v l. 1848 itd. — V. S. Š. je istovredna visokim šolam in na njej predavajo vseučiliški profesorji.

Poleg tega se vršijo **tehnične šole**, ki imajo namen praktično usposobiti delavstvo raznih strok, kakor n. pr. kovinarje, lesne delavce itd. in jim omogočiti boljše zaposlenje in strokovno znanje. Vršijo se na Državni obrtni šoli v Pragi.

Dalje imamo **pomožne tečaje za meščanske šole**, ki odgovarjajo I., II., III. letniku, v IV. letniku se pa napravijo izpiti na javni šoli. Te tečaje nudi D. A. malemu človeku, da mu omogoči boljšo kvalifikacijo.

Praktični tečaji so poleg nemščine še za strojeписje, stenografijo, računstvo, razne druge jezike in pod.

Poleg tega obstojajo še **poletne taborne šole**, ki se vršijo po teden dni v mesecu juniju po sistemu bivakiranja na prostem. Doslej jih je bilo četrto, in sicer na Rađovu pr Bandisu n. Orl. Vodi jih s. Patzak V. Predavanja, ki jih od 13 do 16 obravnava vedno gesla, kakor so to n. pr.: »naloge socializma«, »socializem v praksi« in »proč s krizo«. Obisk je bil: 1929 — 70, 1930 — 128, 1931 — 112.*) Od vseh teh je bilo 73 delavcev, 122 dijakov, 87 uradnikov, 28 drugih poklicev. Po organizacijah jih je D. A. delegirala 78, strokovne organizacije 38, ostale strankine korporacije 81. L. 1931 je n. pr. delegirala »Beseda Veleslavinova« 16 tiskarskih vajencev na ta poletni tabor. V treh šolah je bilo doslej skupno 40 predavanj, predavalo je 43 predavateljev, učnih ur je bilo 112, izprehodov 8, časopisnih poročil so v šolah napisali

*) Gl. tudi »Svobodo« 1931, št. 10, str. 369.

277 in izdanih je bilo 2200 prospektov. Vedno so se na predavanja navezale debate, zlasti zvečer ob tabornem ognju, in slušatelji so živo reagirali na izvajanja predavateljev. Tu se je razvila prava solidarnost med delavstvom in študenti ter srčno prijateljstvo in veselost med vsemi. Za zgodovino je važno, da je v tej šoli nastal po zaslugi urednika J. Trojana recitacijski zbor Delavske Akademije, ki se je ustalil v stalno korporacijo pod nazivom RECIDAK in ga danes po mnogih uspehih naravnost zahtevajo in žele za sodelovanje pri delavskih slavnostih in umetniških večerih. Poleg tega je imela tudi Robotnička akademie pre Slovensko v Bratislavi (slovaška podružnica D. A.) l. 1931 tako svojo socialistično letno taborno šolo ob udeležbi 55 oseb v Oravskem Podzámku.

Pri vsem tem pa D. A. najbolj pregreša primeren internat, ker meni njeno vodstvo, da je šolsko in tečajno izobraževalno delo najbolj uspešno v šolah z internatnim sistemom. V načrtu pa je že nakup zemljišča za gradbo internata. K temu bodo prispevali vsi sestavni deli D. A.

č) Predavateljsko delovanje.

Najvažnejše predavateljsko delovanje D. A. izvaja delavski **radio** (Dělnický rozhlas).*) Ta delavski radio je nekakšna sekcija radia v Pragi, ki skrbi za to, da se dnevno 10 minut, ob nedeljah in praznikih pol ure prenašajo sporedi, ki jih pripravi odbor tega radia. Ta delavski radio je bil ustanovljen 26. avgusta 1926 in se je odtlej razvil z izrednim uspehom. Vodita ga skupno soc. dec. Delavska Akademija in nar. soc. kulturna organizacija. Delavski radio ima že svojo lastno pisarno, še več: celo svojo delavsko radiokorespondenco izdaja in je mnogo pripomogel k temu, da se je ustanovilo po raznih krajih precej krožkov delavskih radioamaterjev.***) Poleg Prage ima delavski radio tudi samostojne prenose oz. oddaje na radijskih postajah v Brnu, Moravski Ostravi, Bratislavi in Košicah. Po radiu se vršijo celi tečaji o različnih vprašanjih v obliki posameznih predavanj, od katerih pa je eno vezano na drugo. Te cikluse predavanj je delavski radio začel izdajati tudi v posebnih brošurah in se ta serija predavanj v brošurah še nadaljuje. Na tem radiu je bilo od početka do lanskega leta že 1937 preda-

*) Glej tudi »Svobodo« 1931, št. 11, str. 405.

**) Glej tudi »Svobodo« 1931, št. 12, str. 439.

vani. Delavski radio je povsem samostojen.

Posamezna predavanja se vršijo tudi v veliki meri. Pa tudi ta posamezna predavanja se vršijo povsem po načrtu in ne kar po mili volji. Teh posameznih predavanj so imele podružnice D. A.

	v letih 1928—1930:	1931:
skupno	3.431	1.548
slušateljv	318.234	140.170
centrala D. A. sama		
pa še	91	31
udeležba	14.785	6.163

Pri vsem tem sodelujejo v velikem številu tudi ženske. Za ženske so pa upejljani še posebni rodbinski večeri.

Tudi umetniška vzgoja ni pozabljena od D. A. V prvi vrsti se vršijo za delavstvo vsako leto od septembra do junija redne vsakomesečne delavske predstave v praških Narodnem in Stanovskem gledališču. Vstopnice prodajajo delavske strokovne organizacije in so za najmanj 50% znižane. Pred vsakim gledališkim komadom je o njem predavanje od primernega strokovnjaka, ki komad poljudno obrazloži.

Tudi skrb za otroke ni puščena v nemar od D. A. Za otroke se prirejajo akademije, besede, lutkarske predstave, kinopredstave, izleti in sprehodi, počitniške kolonije in vršijo se tudi že dejansko izmene otrok med Čehi in češkimi Nemci oz. med Čehi in Nemci iz Reicha. V svrhu priučjenja jezika kakor tudi spremembe zraka in okoliša pošiljajo nemški delavci svoje otroke na počitnice k češkim in češki k nemškim.

Poleg vsega tega je D. A. dosegla nemale uspehe pri soustanavljanju delavskih kulturnih ustanov, ki so zdaj samostojne, kakor n. pr. Zveze delavskih turistov*, Zveze delavskih pevcev, Osrednje enote delavskih gledaliških diletantov, počitniške ustanove Zdrava generacija**, Zveze soc. dem. akademikov in drugih.

d) Pomožne ustanove D. A.

Osrednja delavska knjižnica in čitalnica obstojata tudi v okvirju D. A. Knjižnica je predvsem studijska in ima 9445 del. Knjige se izposojajo dvakrat tedensko. Obiskovalcev knjižnice je bilo v letu 1931-32 112, v dobi od 1928—1932 pa skupno 537, ki so si izposodili 29.437 knjig. Nekatero važnejše in dragocenejše

knjige je mogoče dobiti in čitati samo v knjižnici in niso v to število vštete. — Knjižnico vodi s. Jan Veis. S čitainico vred služi knjižnica tudi kot organ za zbiranje gradiva za socialistično bibliografijo, ki je točno sestavljena in izhaja kot samostojna priloga k glasilu D. A. »Dělnická Osvěta«. Ta bibliografija obsega tudi seznam vseh člankov o delavskem, socialističnem in socialnem gibanju, ki so izšli v posameznih čeških listih.

Nadaljnja ustanova D. A. je **delavski socialistični raziskovalni urad**, ki skrbi predvsem za socialistični arhiv. Ta arhiv obstoji poleg knjižnice iz izrezkov o vseh socializma se tikajočih zadevah in potem je v povojih tudi še nekakšen fotografičen in dokumentaričen arhiv oz. muzej o razvoju delavskega gibanja, predvsem na Českoslovaškem.

Glasila Delavske Akademije so: kulturni mesečnik Delavska prosveta (Dělnická Osvěta)*, socialističen in socialnopolitičen tednik »Nová Svoboda« in Vestnik Delavske Akademije. Vsa ta glasila se med seboj izpopolnjujejo in tvorijo odličen del češkega socialističnega tiska.

e) Celotne prireditve D. A.

Med prireditve D. A. štejemo socialistične šole, delavske šole, razne šole in tečaje, predavanja, umetniške akcije, razne prireditve.

Bilo jih je: podružnice D. A. leta 1928—1930 5.359 prireditev s 721.202 obiskovalci, podružnice D. A. leta 1931 2.807 prireditev s 335.116 obiskovalci; poleg tega še centrala leta 1928—30 108 prireditev s 15.435 obiskovalci; centrala l. 1931 38 prireditev z 10.660 obiskovalci.

f) In končni cilj?

Na delavstvo stavlja doba dnevno večje in težje zahteve. Teh zahtev pa delavstvo, ki ni izobraženo, ne more izpolnjevati in jih izvrševati. Koalicijska svoboda je omogočila delavstvo zastopstvo v vseh mogočih samoupravah in treba je to delavstvo za te urade usposobiti. Treba je omogočiti in usposobiti delavstvo tudi za nadaljnji cilj, da se bo današnja zdemokratizirana družba mogla socializirati in končno, da bo moglo delavstvo izpolniti zgodovinsko svoje poslanstvo, to je

prevzeti vodstvo človeške družbe v svoje roke.

Za temi cilji gre delo D. A.

* Glej tudi »Svoboda« 1932, št. 9, str. 323 in 1931, št. 9, str. 341.

** Gl. »Svoboda« 1931, št. 5, str. 201 in 1931, št. 11, str. 405.

* Glej »Svoboda« l. 1932, št. 6, stran 222.

Trideset let D. T. J. Č. 15. avg. t. l. je preteklo 30 let, odkar se je vršil v Pragi ustanovni občni zbor Zveze Delavskih Telovadnih Jednot Češkoslovaških. Na ustanovnem zboru v restavraciji Apolo na Fugnerjevem trgu je bilo navzočih 32 delegatov in ti so zasadili korenike drevesa, ki ima danes že 1300 vej-enot in ki lahko gleda ob 30 letnem jubileju na ogromno delo in velike uspešno izbojevalne boje. Ob ustanovitvi te Zveze je obstajalo komaj 31 enot in imele so nekaj stotin članov, danes pa šteje ta armada 150.000 bojevnikov. Zveza je danes — po tragičnem koncu nemških delavskih sportnikov — največja in najboljša organizirana delavska telovadna in sportna organizacija, čemur je dokaz tudi to, da vrši obenem tudi posle tajništva Soc. delavske sportne Internacionale (SASI). Za seboj ima že dvoje uspeših velikih Delavskih Olimpijad, za prihodnje leto pa pripravljaja še tretjo. Mi Svobodaši, ki smo se za svoje zdaj, žal, počiva očee Delavske Telovadne Enote učili tudi pri čeških sodrugih, želimo ob čestitkah našim češkim sodrugom, še mnogo uspehopolnih let borbe za zmago naših skupnih idej. —on—

Vsem Svobodaškim knjižnicam in Svobodašem

Sodrug, ki je zašel v pomanjkanje in stisko, želi prodati 14 knjig zbranih spisov Ivana Cankarja (Izdaja Nove založbe) dobro ohranjenih in skoro novih, vezanih v platnu za Din 700.—. Nakup bi bil zelo ugoden za kako Svobodaško knjižnico pa tudi za zasebno knjižnico. Priporočamo nakup, ki bi podprl sodruga v sili in omogočil nabavo teh klasičnih del slovenske književnosti po nizki ceni. Prodajo posreduje s. Cvetko Kristan, Jesenice—Fužine, Delavski dom, ki daje tudi vsa pojasnila.

Listnica uedništva

Ker je bil pisec razprave »Karl Marx kot organizator delavstva« ta mesec preobremenjen z delom, izide konec razprave v prihodnji številki in sicer v skrajšanem obsegu.

Buržuazija ne more obstati, ne da bi neprestano revolucionirala proizvodjalna sredstva in proizvodjalne razmere, s tem pa vse družabne razmere.

K. Marx

Meščanski svet ima danes napram historičnemu materializmu približno tako stališče, kot ga je imel pred eno človeško generacijo napram darwinizmu. Sramoti ga, ne da bi ga razumel.

Fr. Mehring

Kje na svetu je opozicijska stranka, ki bi jo ne bili vladajoči protivniki razkričali za komunistično, kje je opozicijska stranka, ki bi ne bila užgala očitka komunizma naprednejšim opozicijskalcem kakor tudi nazadnjaškim nasprotnikom v čelo?

K. Marx

Življenjsko delo Marxa in Engelsa sloni vseskozi na historičnem materializmu; na tej podlagi temelje vsi njuni spisi.

Fr. Mehring

Še ta mesec

izidejo knjige

Cankarjeve družbe

in sicer:

1. **Koledar** z zanimivo vsebino;
2. **Ivana Moleka** povest iz Amerike z naslovom: „**Veliko mravljišče**“;
3. **Vukove socialne črtice**;
4. „**Naš svetovni nazor**“ — teorija dialektičnega materializma.

Vsak zaveden Svobodaš mora biti

član „Cankarjeve družbe“!

SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

PREMOZENJE NAD 4.000.000* — DOLARJEV

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

Kaj se vse dobi pri nas?

Galanterijsko in nürnbersko blago, pletenine, rokavice in nogavice / Porcelan, steklo, kuhinjsko posodo, usnjene predmete, torbice, turistovske potrebščine, otroške igračke, konfekcijo / Potrebščine za krojače in šivilje / Čevlje iz lastne tovarne, moške, ženske in otroške po najnižjih cenah

ANT. KRISPER

LJUBLJANA, Mestni trg 26, Stritarjeva ulica 2-3

Tvoj iskreni prijatelj
v današnjih dneh je samo

**„DELAVSKA
POLITIKA“**

Nabirajte hitro člane za delavsko književno založbo

„Cankarjeva družba“

in takoj odpošiljajte zbrani denar. Saj 20 dinarjev lahko vsakdo zmore, posebno če pomisli, da se mu ta denar s takimi knjigami zelo visoko obrestuje. S knjigami, ki jih je izdala družba lani, so bili vsi zelo zadovoljni. Letošnje knjige bodo še mnogo lepše in zanimivejše. Zato: vsi na delo za C. D.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Knjige, revije,

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznani
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA
MARIBOR, SODNA ULICA 20

Eno in večbarvni tisk